



M E S N E D

İlahiyat Araştırmaları Dergisi  
The Journal of Theological Studies

ISSN 2667-7075 | e-ISSN 2687-3605

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mesned>

Cilt/Vol. 15, Sayı/Issue 2, Aralık/December 2024

## Abîd b. Ebras ve Divânı

*Abîd b. al-Abras and His Diwân*

10.51605/mesned.1556106

Eyüp SEVİNÇ



0000-0001-7855-567X



[esevinc@bingol.edu.tr](mailto:esevinc@bingol.edu.tr)

Dr. Öğt. Üyesi, Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi  
Mütercim ve Tercümanlık

Asst. Prof. Dr., Bingöl University Faculty of Sciences And  
Literature Department of Translation and Interpretation

### Araştırma Makalesi

### Research Article

**Geliş Tarihi:** 25.09.2024

**Date of Submission:** 25.09.2024

**Kabul Tarihi:** 11.12.2024

**Date of Acceptance:** 11.12.2024

**Yayın Tarihi:** 30.12.2024

**Date of Publication:** 30.12.2024

**Benzerlik Taraması:** Evet, Turnitin

**Plagiarism Checks:** Yes, Turnitin

**Çıkar Çatışması:** Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

**Conflicts of Interest:** The author(s) has no conflict of interest to declare.

**Finansman:** Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

**Grant Support:** The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

**Etik Beyan:** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

**Ethical Statement:** It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

**Telif Hakkı & Lisans:** Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

**Copyright & License:** Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.



**Atıf/Citation:** SEVİNÇ, Eyüp. "Abîd b. Ebras ve Divânı/Abîd b. al-Abras and His Diwân". *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi/The Journal of Mesned of Theological Studies* 15/2 (2024), 184-205. <https://10.51605/mesned.1556106>

## Abīd b. al-Abras and His Diwān

**Summary:** Abīd b. al-Abras is one of the important poets raised by the Banū Asad tribe. He spent his entire life in the Jāhiliyyah period. Arabic literature sources do not provide definite information about his date of birth. However, it is estimated that he was born in the year four hundred and forty-five or fifty-five according to the Gregorian calendar. He grew up in the Najd region and continued his life there. He has sometimes lived a poor life, and sometimes a better one. He was killed by the King of Hīra Mundhir b. Māissamā, for an unknown reason. He lived for approximately one hundred and twenty years. He is one of the master and talented poets of the Jahiliyyah period. His name is mentioned together with the important poets of relevant the period. Arabic literature sources, generally emphasize that he was a long-lived and talented poet. His poems reflect the poetic tradition of the Jahiliyyah period and the cultural characteristics of that period. However, in terms of subject matter, he deals with the basic subjects of old Arabic poetry in his poems. Some of the subjects he deals with are praise (madīh), boasting (fakhr), description (taswīr) and love poem (ghazal). One of the most beautiful poems he wrote in his diwān is “Qasīda al-bāiyya”. The qasīda in question has been accepted by literary circles as one of the seven mu‘allaqat and sometimes as one of the ten mu‘allaqat. The sources do not mention any reason why he wrote such a qasīda. He may have written it after an event that happened to his tribe or for other reasons. He begins the qasīda by expressing the lands his tribe had to leave and the sadness that resulted from this, and deals with different subjects. However Abīd b. al-Abras, mentions the courage and heroism of his tribe and their bravery on the battlefield in his poems. He states that they were charitable, generous and people with good morals. Descriptions also have an important place in his poems. In this sense, he describes the characteristics of weapon and horse, which were considered symbols of bravery for the society of Jahiliyyah. At the same time, he depicts the ruined lands of his departed lovers and weeping over them. He says that these places used to be a settlement area but now they are shelters and refuges for wild animals. In this context, he states that he cannot control his tears when he remembers a memory from the past. He says that tears are flowing from his eyes like a dove. Abīd b. al-Abras, also wrote poems about advice and counsel in his diwān. He states that death is an inevitable truth and that it is not known when it will come. He advises people to be patient in the face of disasters. He emphasizes that patience itself is the solution. He states that anxiety and impatience make it difficult to solve events. While he boasts about being a truthful and honest person, he also states that he avoids being mentioned as a stingy person. He draws attention to the importance of putting forward an idea about the solution of events that occur in daily life or having experience about them. He states that the trust should be left to those who comply with it. He states that one should avoid untrustworthy people just as one should avoid contagious diseases. He believes that individuals should go through certain tests before forming friendships. In addition to this information, the aim and goal of this study is to examine the life, diwan, and poems of Abīd b. al-Abras. As a method, document analysis has been used, and the obtained information has been processed in a comparative manner.

**Keywords:** Arabic Literature, Abīd b. al-Abras, Diwān, Period, Poetry, Jāhiliyyah.

## Abîd b. Ebras ve Divânı

**Öz:** Abîd b. Ebras, Benî Esed kabilesinin yetiştirdiği önemli şairlerden biridir. Hayatının tamamı Cahiliye Dönemi'nde geçmiştir. Kaynaklar, doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi verememektedir. Ancak miladi dört yüz kırk beş veya elli beş yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Necid bölgesinde yetişmiş ve hayatını orada devam ettirmiştir. Bazen yoksul bazen de daha iyi bir hayat sürmüştür. Gereksesi belli olmayan bir nedenden dolayı Hîre Kralı Münzir b. Mâissemâ tarafından öldürülmüştür. Takriben yüz yirmi yıl gibi bir ömür yaşamıştır. Cahiliye Dönemi'nin usta ve yetenekli şairlerinden biridir. İsmi, söz konusu dönemin önemli şairleriyle birlikte zikredilmektedir. Arap edebiyatı kaynakları, genellikle onun uzun ömürlü ve kabiliyetli bir şair olduğuna vurgu yapmaktadır. Şiirleri, Cahiliye Dönemi'nin şiir geleneğini ve o dönemin kültürel özelliklerini yansıtmaktadır. Bununla birlikte konu olarak da şiirlerinde, eski Arap şiirinin temel konularını ele almaktadır. Methetme, övünme, tasvir ve gazel ele aldığı konulardan bazılarıdır. Divânında kaleme aldığı en güzel şiirlerinden biri "Kasîdetu'l-bâiyye"dir. Söz konusu kaside, edebiyat çevreleri tarafından bazen yedi muallakadan biri, bazen de on muallakadan biri olarak kabul edilmiştir. Böyle bir kasideyi neden kaleme aldığı konusu ile ilgili kaynaklar herhangi sebep belirtmemektedir. Kabilesinin başına gelen herhangi bir olaydan sonra veya başka bir nedenle kasidesini yazmış olabilir. Kasideye, kabilesinin terk etmek zorunda kaldığı diyarları ve bu durumdan kaynaklanan üzüntüsünü ifade ederek başlar ve birbirinden farklı konuları ele alır. Bununla birlikte Abîd b. Ebras, şiirlerinde kabilesinin cesaret ve kahramanlıklarından ayrıca savaş meydanındaki yiğitliklerinden bahseder. Onların hayır ehli, cömert ve güzel ahlak sahibi kimseler olduklarını dile getirir. Onun şiirlerinde tasvirler de önemli bir yer tutar. Bu anlamda şiirlerinde, Cahiliye toplumu için yiğitliğin sembolleri olarak kabul edilen silah ve atın özelliklerini tasvir eder. Ayrıca çöl yolculuğu esnasında şahit olduğu bazı olayları betimler. Bununla birlikte göç eden sevgililerinin harabe olmuş diyarlarının üzerinde durup gözyaşı döker ve onları tasvir eder. Rüzgârların, bütün kalıntıları toprakla örtüp onları âdete görünmez bir hale dönüştürdüğünü ifade eder. Eskiden buraların bir yerleşim alanı olduğunu şimdi ise vahşi hayvanların barınak ve sığınağı haline geldiğini dile getirir. Bu bağlama geçmişe ait bir anıyı, hatırladığı zaman gözyaşlarına hâkim olamadığını belirtir. Bir güvercin misali, gözlerinden yaşların boşandığını söyler. Abîd b. Ebras, divânında yer yer tavsiye ve nasihat niteliğinde şiirler de kaleme almıştır. Ölümün kaçınılmaz bir hakikat olduğunu ve ne zaman geleceğinin de belli olmadığını belirtir. İnsanların başına gelen musibet ve felaketler karşısında sabırlı olmalarını tavsiye eder. Sabrın, bizzat çözümün kendisi olduğunu vurgular. Tedirginlik ve sabırsızlığın, olayların çözümünü zorlaştırdığını ifade eder. Doğru ve dürüst biri olarak övünürken, cimri olarak anılmaktan da kaçındığını dile getirmektedir. Günlük hayatta meydana gelen olayların çözümü ile ilgili fikir ortaya koymanın ve bu konuda tecrübe sahibi olmanın önemine dikkat çekmektedir. Ayrıca emanetlerin ancak ona riayet eden kişilere bırakılması gerektiğini belirtmektedir. Bulaşıcı hastalıklardan sakınıldığı gibi, güvenilmez kişilerden de sakınılması gerektiğini dile getirmektedir. Arkadaşlıklar kurulmadan önce kişilerin bazı testlerden geçmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu bilgilere ilaveten bu çalışmanın amaç ve hedefi, Abîd b. Ebras'ın hayatı, divanı ve şiirlerinin incelenmesidir. Yöntem olarak da doküman analizi kullanılarak elde edilen bilgiler karşılaştırmalı bir şekilde işlenmeye çalışılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Arap Edebiyatı, Abîd b. el-Ebras, Cahiliye Dönemi, Divân, Şiir.

### Giriş

Şiir, islam öncesi Cahiliye Araplarının edebi anlamda büyük bir gelişme kaydettiği önemli alanlardan biridir. Şiir, Cahiliye Dönemi'nde kültürel bir zenginlik ve değerli bir miras olarak telakki edilmiştir. Bundan dolayı da vezinli ve kafiyeli söz söyleme sanatı Cahiliye Araplarında bir edebi tutku haline gelmiştir. Şiir söyleme kabiliyet ve yetenekleri, doğal bir fitrat üzere gelişmiştir. İçinde bulun-

dukları doğal ortam, çevre ve koşullar da şiirin gelişimine katkıda bulunmuştur. Farklı zaman dilimlerinde düzenlenen panayırılar, şairlerin teşvik edilmesi ve her kabilenin kendilerini temsil edecek bir şair yetiştirme çabaları, şiirin daha fazla gelişmesine vesile olmuştur. Bu durum, birçok şair ve râvinin yetişmesine de imkân sağlamıştır.<sup>1</sup>

Cahiliye Dönemi'nde şair, kabile ve toplum tarafından saygın bir şahsiyet olarak kabul edilmiştir ve kendisine toplumsal olarak önemli statüler verilmiştir. Şair, mensubu olduğu kabilesinin sözcülük ve temsilcilik görevlerini yerine getirmeye çalıştığı için siyasi bir figür olarak görülmüştür.<sup>2</sup> Kabileler arasındaki ihtilafların çözümü için biraraya gelen heyetlerde başkanlık ve hatiplik gibi önemli görevler ona emanet edilmiştir. Kabileler arasında meydana gelen savaşlarda kabile üyelerini savaşa teşvik etme görevini üstlenerek âdeti savaştan fitilini ateşleyen kimseler olmuşlardır.<sup>3</sup> Bununla birlikte ateşkes ihtimali olduğunda ise tarafların sulha varmaları için âdeti birer barış elçisi olmuşlardır.<sup>4</sup> Bunlardan daha önemlisi şairler, kabilelerinin tarih hafızları olmuştur. Onların sosyal, siyasi ve kültürel birikimlerini geleceğe aktaran birer tarih ve toplumsal hafıza taşıyıcıları olmuşlardır.<sup>5</sup>

Yukarıdaki bilgiler bağlamında Abîd b. Ebras da söz konusu şiir ortamında yetişen Cahiliye Dönemi'nin önemli ve yetenekli şairlerinden biridir. Konu ve üslup açısından Cahiliye Dönemi'nin genel şiir tema ve özelliklerini yansıtmaya çalışmaktadır. Ayrıca mensubu ve şairi olduğu Benî Esed kabilesini temsil etmeye çalışmıştır. Başta savaş ve kahramanlık olmak üzere kabilesinin yaşamını birçok açıdan şiirlerinde işlemeye gayret etmiştir. Dolayısıyla ele alınacak olan bu çalışmada Abîd b. Ebras'ın hayatı, divânı ve şiirleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır.

## 1. İsmi ve Nesebi

Asıl adı Abîd b. Ebras b. Hantem b. Âmir b. Mâlik b. Züheyr b. Mâlik b. el-Hâris b. Sa'd b. Sa'lebe'dir. Ebû Ziyâd<sup>6</sup> ve Ebû Dûdan da kendisine künye olarak verilmiştir.<sup>7</sup> Nesebi Araçlarının kendilerini nispet ettikleri dört ana koldan biri olan Benî Mudar'a kadar uzanmaktadır.<sup>8</sup> Ana yurdu Kuzey Arabistan olmakla birlikte Medine'den Fırat'a kadar uzanan geniş bir alana yayılan Benî Esed kabilesine mensuptur. Şeceresi ifade edilirken ataları konusunda araya farklı isimler konulmakla birlikte kabile mensubiyeti açısından Benî Sa'd b. Sa'lebe b. Dûdan b. Esed'e nisbesi konusunda bir ittifak bulunmaktadır.<sup>9</sup>

<sup>1</sup> Philip K. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, çev. Salih Tuğ (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2011), 137; Ahmet Suphi Furat, *Arap Edebiyatı Tarihi* (İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1996), 64; Nihad M. Çetin, *Eski Arap Şiiri* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2011), 1.

<sup>2</sup> Furat, *Arap Edebiyatı Tarihi*, 1/64.

<sup>3</sup> Çetin, *Eski Arap Şiiri*, 9.

<sup>4</sup> Ignace Goldziher, *Klasik Arap Literatürü*, çev. Rahmi Er, Azmi Yüksel (Ankara: Vadi Yayınları, 2012), 25-26.

<sup>5</sup> Kenan Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I* (Erzurum: Fenomen Yayınları, 2012), 72-73; Hitti, *İslam Tarihi*, 141.

<sup>6</sup> Abîd b. el-Ebras, *Divânı Abîd b. el-Ebras* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, 1994/1414), 7; Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-Şu'arâ'* (Beyrut: Dâru's-Sekâfe, ts.), 1/187.

<sup>7</sup> Ebû Hâtim es-Sicistânî, *el-Mu'ammerûn ve'l-vesâyâ*, thk. Abdulmun'im Âmir (Kahire: Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-'Arabiyye, 1961), 75.

<sup>8</sup> Mustafa el-Galâyîni, *Ricâlu mu'allakâti'l-'aşr* (Beyrut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 1998/1418), 297.

<sup>9</sup> Ahmed Musa el-Câsim, *Abîd b. Ebras (Dirâseten Fenniyyeten)* (Beyrut: Dâru'l-Kunûzu'l-Edebiyye, 1997), 32.

## 2. Doğumu

Kaynaklar Abîd b. Ebras'ın ne zaman doğduğu konusunda bir tarih ifade edememektedir.<sup>10</sup> Cahiliye Dönemi'nde yaşadığı belirtilmekle birlikte İmruu'l-Kays b. Hucr (öl. 500 dolayları) ile çağdaş olduğu zikredilmektedir.<sup>11</sup> Ancak bazı kaynaklar onun miladi dört yüz kırk beş veya elli beş yılında dünyaya gelmiş olabileceğini ifade etmektedir. Belirtilen tarihin tespitinde meşhur Hîre kralı Münzir b. Mâissemâ'nın (öl. 555 [?]) ölüm tarihi esas alınmıştır. Abîd b. Ebras'ın, Münzir b. Mâissemâ tarafından öldürüldüğü rivayet edilmektedir. Dolayısıyla Münzir b. Mâissemâ'nın ölüm tarihi dikkate alınarak ondan yüz yıllık bir zaman dilimi çıkartılıp Abîd b. Ebras'ın doğum tarihi elde edilmeye çalışılmıştır.<sup>12</sup> Doğal olarak yukarıda ifade edilen tarihin çıkarsamaya dayalı olduğu söylenebilir.<sup>13</sup>

## 3. Hayatı

Benî Esed kabilesinin yetiştirdiği önemli şairlerden<sup>14</sup> olan Abîd b. Ebras'ın hayatı ile ilgili aktarılan rivayetler pek fazla değildir. Dolayısıyla onun yetiştiği ortam hakkında çok şey söylemek mümkün görünmemektedir. Ancak Necid bölgesinde yetiştiği ve hayatını orada devam ettiği ifade edilebilir.<sup>15</sup> Bununla birlikte kaynakların çoğunda yoksul ve muhtaç bir şekilde yaşadığı dile getirilmektedir. Küçük bir koyun sürüsüne sahip olduğu ve bir gün kız kardeşi Mâviyye (ماوية) ile birlikte onları sulamaya götürdüğü fakat Mâlik b. Sa'lebe kabilesinden bir adamın onları engelleyip geri çevirdiği aktarılarak onun yoksul bir hayat yaşadığına vurgu yapılmaktadır.<sup>16</sup>

Abîd b. Ebras'ın bütün hayatı boyunca muhtaç bir şekilde yaşadığını söylemek mümkün görünmemektedir. Çünkü kaynaklar onun Hîre kralları ile iletişim halinde olduğunu<sup>17</sup> ve onlar tarafından zaman zaman ödüllendirildiğini belirtmektedir. Hîre kralları, şairleri himaye etme ve onları mükâfalandırma özellikleriyle tanınırlar. Şairleri başkent Hîre'ye çağırıp, saraylarında misafir eder, kendilerini öven şiirler dinledikten sonra onlara ödüller verirlerdi. Abîd b. Ebras'ın da bu şairlerden biri olduğu ifade edilmektedir.<sup>18</sup> Bu nedenle de devlet yöneticileri ile irtibat halinde olan ve onlardan mâli anlamda destek bulan Abîd b. Ebras'ın daha iyi bir hayata sahip olabileceği söylenebilir.

Bununla birlikte Abîd b. Ebras bir şiir dizesinde *عِشْتُ مُعْتَمَرًا مَحْمُودًا* "uzun ve övülmeye değer bir hayat yaşadım" ifadesini kullanmaktadır.<sup>19</sup> Bu dizeden Abîd b. Ebras'ın yaşadığı hayattan memnun olduğuna vurgu yaptığı anlaşılmaktadır. Hayatı boyunca yoksul bir yaşamı sürdürseydi, böyle bir ifadeyi kullanması pek mümkün olmazdı. Ayrıca şiirlerinden gençlik döneminde daha iyi bir hayat yaşadığı da anlaşılmaktadır. Sonuç olarak Abîd b. Ebras, dönem dönem yoksul bir yaşam sürdürmüş olabilir; ancak bu durumu bütün hayatına izafe etmek mümkün değildir.<sup>20</sup>

<sup>10</sup> Ebras, *Dîvânu Abîd b. el-Ebras*, 7; Câsim, *Abîd b. Ebras*, 32.

<sup>11</sup> Galâyînî, *Ricâlu mu'allakâti'l-'aşr*, 298.

<sup>12</sup> Câsim, *Abîd b. Ebras*, 33-34.

<sup>13</sup> Ömer Ferrûh, *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî* (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1981), 1/124.

<sup>14</sup> Hasan b. Bişr el Âmidî, *el-Mu'telif ve'l-muhtelif*, thk. Abdussettâr Ahmed Ferrâc (Kahire: Dâru'l-İhyâi'l-Kutubi'l-'Arabîyye, 1961/1381), 227.

<sup>15</sup> Câsim, *Abîd b. Ebras*, 34.

<sup>16</sup> Galâyînî, *Ricâlu mu'allakâti'l-'aşr*, 297-298; Hatîb Tebrîzî, *Şerhu kasâidi'l-'aşr*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd (Mısır: Mektebetu Muhammed Ali Sabîh ve Evlâduhu, ts.), 353.

<sup>17</sup> İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-su'arâ*, 1/165.

<sup>18</sup> Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I*, 83-85.

<sup>19</sup> Ebras, *Dîvânu Abîd b. el-Ebras*, 47.

<sup>20</sup> Câsim, *Abîd b. Ebras*, 41-43.

#### 4. Vefatı

Abîd b. Ebras kaynaklarda ifade edildiği kadarıyla gayet uzun bir hayat yaşamıştır. Yüzyıldan daha fazla yaşadığı aktarılarak onun معمرون "Muammerûn"dan olduğu bir diğer ifadeyle uzun ömürlü bir kimse olduğu dile getirilmektedir. Aslında kaynakların bu ifadeleri kullanmasının temel nedeni, Abîd b. Ebras'ın kendi ömrü ile ilgili olarak ifade ettiği şu beyitleridir:

تَزَعَى مَخَارِمَ أَيْكَةٍ وَلَدُودًا	وَلَتَأْتَيْنِ بَعْدِي فُرُوقٌ جَمَّةٌ
يَا ذَا الزَّمَانَةِ هَلْ رَأَيْتَ عَبِيدًا	حَتَّى يُقَالَ لِمَنْ نَعَرَفَقَ دَهْرُهُ
عِشْرِينَ عِشْتُ مُعَمَّرًا مَحْمُودًا	مَائَتِي زَمَانٍ كَامِلٍ وَنَصِيبِي
وَبِنَاءٍ سِنْدَادٍ وَكَانَ أُبَيْدًا	أَذْرَكَتْ أَوَّلَ مُلْكٍ نَصْرٍ نَائِثًا
رَكُضًا وَكِدْتُ بِأَنْ أَرَى دَاوُودًا	وَطَلَبْتُ ذَا الْقَرْنَيْنِ حَتَّى فَاتَنِي
إِلَّا الْخُلُودَ وَلَنْ تَنَالَ خُلُودًا	مَا تَبْتَعِي مِنْ بَعْدِ هَذَا عَيْشَةً
إِلَّا إِلَهَهُ وَوَجْهَهُ الْمَغْبُودًا	وَلَيَفْتَنَنَّ هَذَا وَذَلِكَ كِلَاهُمَا

*Benden sonra birçok asırlar gelip geçecek, sık orman, çiçeklerle kaplı bahçe ve iki dağ arasındaki geniş yolları seyredecekler.*

*Öyle ki, uzun süre yaşayan kimseye denecek ki: Ey uzun ömür sahibi –çok yaşlı- sen Abîd'i gördün mü?*

*Tam iki yüz ve yirmi yıl küsur sene, uzun ve övülmeye değer bir hayat yaşadım.*

*Nasr<sup>21</sup> saltanatının ilk dönemlerine ve harap olan Sindâd'ın<sup>22</sup> (saray) inşasına genç iken yetiştim.*

*Koşarak beni geride bırakana kadar Zülkarneyn'in peşinden koştum ve neredeyse Davud'u (a.s) görecektim.*

*Bundan sonra yaşam olarak ölümsüzlük mü istiyorsun? İşte bunu da elde edemeyeceksin.*

*Bu ve şu, her ikisi yok olacak ancak Allah ve kendisine ibadet edilen zatı hariç.<sup>23</sup> [Kâmil]*

Yukarıdaki beyitlerden anlaşıldığı kadarıyla Abîd b. Ebras kendisinin iki yüz yirmi yaşında olduğunu dile getirmektedir. Buradaki ifadelere hakikat nazarıyla bakılır ise bir diğer ifadeyle herhangi bir söz sanatının kullanılmadığı söylenirse o zaman Abîd b. Ebras'ın gerçekten iki yüz yirmi yıl yaşadığı iddia edilebilir. Ancak söz konusu beyitlere bakıldığı zaman kendilerinde abartının bulunduğu kolay bir şekilde anlaşılmaktadır. Abîd b. Ebras'ın ifade ettiği gibi eğer Nasr saltanatının veya Lahmîlerin ilk dönemlerine yetişmiş ise belirtilen sayıdan daha fazla yaşaması gerekirdi. Çünkü Lahmîler'in devlet olarak tam teşekkülü miladi iki yüz altmış sekiz yılından sonra gerçekleşmiştir. En meşhur hükümdarları Amr b. Adî'nin oğlu İmruu'l-Kays'tır. O da miladi iki yüz seksen sekiz ve üç yüz yirmi sekiz yılları arasında hüküm sürmüştür.<sup>24</sup> Dolayısıyla son ifade edilen rakam ile (m. 328) Abîd b. Ebras'ın takribi doğum tarihi (m. 445/455) karşılaştırıldığında bile söz konusu yaşının daha fazla olması icap ederdi.<sup>25</sup>

<sup>21</sup> Lahmîler'e verilen bir isimdir. Amr b. Adî Lahmîler'in ilk hükümdarıdır. Başşehri Hîre olması sebebiyle Lahmîler'e Hîreliler, kurucularına nispetle Amr b. Adî oğulları ayrıca Amr'ın babasının veya dedesinin bazı rivayetlerde Nasr şeklinde zikredilmesinden dolayı Nasrîler denmiştir. Mehmet Ali Kapar, "Lahmîler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/55.

<sup>22</sup> Kufe ile Basra arasında bir mevkidir veya bir nehir ismidir. Dolayısıyla söz konusu mevkide veya nehre karşı Lahmîler tarafından inşa edilen bir saraya işaret edilmiştir.

<sup>23</sup> Ebras, *Divânü Abîd b. el-Ebras*, 48-49.

<sup>24</sup> Kapar, "Lahmîler", 27/55.

<sup>25</sup> Câsim, *Abîd b. Ebras*, 33.

Buna ilaveten zikredilen beyitler genellikle abartı üzerine bina edildiğinden yola çıkarak Abîd b. Ebras'ın "iki yüz yirmi yıl yaşadım" ifadesinin<sup>26</sup> gece ve gündüzün ayrı zaman dilimleri şeklinde hesaplanması neticesinde böyle bir sayının ifade edildiği söylenebilir. Bundan ötürü de Abîd b. Ebras'ın yüz on yıl yaşadığı iddia edilebilir. Ancak klasik kaynakların birçoğu<sup>27</sup> onun daha fazla yaşadığını aktarmaktadır.

Abîd b. Ebras'ın yaşı ile ilgili efsanevi türden bilgiler olduğu gibi nasıl vefat ettiği konusunda da ihtiyatla yaklaşılması gereken rivayetler aktarılmaktadır. Kaynakların aktardığına göre Abîd b. Ebras, Hîre kralı Münzir b. Mâissemâ tarafından öldürülmüştür. Münzir b. Mâissemâ, yılın<sup>28</sup> veya haftanın iki gününden birini "يوم نعيم" "nimet ve lütufta bulunma"; diğerini de يوم بؤس "ceza ve idam" şeklinde belirlemiştir. Buna göre "yevm-u naîm" gününde ilk rastladığı veya sarayında kendisini ilk ziyaret eden kimseye nimet ve lütufta bulunmuştur. Benzer bir şekilde "yevm-u bu's" gününde de ilk rastladığı veya sarayında kendisini ilk ziyaret eden kimseyi idam ettirmiştir. Bu olay bağlamında Abîd b. Ebras da "yevmu bu's" gününde Münzir b. Mâissemâ'yı ilk ziyarete eden kimse olduğu için onun tarafından öldürülmüştür.<sup>29</sup> Bu bağlamda Abîd b. Ebras'ın aşağıdaki beyitleri bu bilgileri destekler mahiyette olduğu söylenebilir:

وَحَيَّرَنِي دُو الْبُؤْسِ فِي يَوْمِ بُؤْسِهِ	وَحَيَّرَنِي دُو الْبُؤْسِ فِي يَوْمِ بُؤْسِهِ
كَمَا حَيَّرْتُ عَادَ مِنَ الدَّهْرِ مَرَّةً	كَمَا حَيَّرْتُ عَادَ مِنَ الدَّهْرِ مَرَّةً
سَحَابِ رِيحٍ لَمْ تُوَكَّلْ بِبَلَدِهِ	سَحَابِ رِيحٍ لَمْ تُوَكَّلْ بِبَلَدِهِ
فَتَتَرَكُهَا إِلَّا كَمَا لَيْلَةَ الطَّلَقِ <sup>30</sup>	فَتَتَرَكُهَا إِلَّا كَمَا لَيْلَةَ الطَّلَقِ <sup>30</sup>
خِصَالاً أَرَى فِي كُلِّهَا الْمَوْتَ قَدْ بَرِقَ	خِصَالاً أَرَى فِي كُلِّهَا الْمَوْتَ قَدْ بَرِقَ
سَحَابِ مَا فِيهَا لِذِي خَيْرَةٍ أَنْتَ	سَحَابِ مَا فِيهَا لِذِي خَيْرَةٍ أَنْتَ

*Bu 's sahibi (Münzir b. Mâissemâ), yevm-u bu's'da (ceza ve idamların tatbik edildiği günde) bana, her birinde ölümün parlamasını gördüğüm seçenekler sundu.*

*Tıpkı bir zamanlar bir keresinde Ad kavmine, en iyi tercih olarak bulutlar dışında başka bir seçeneğin sunulmaması gibi.*

*Uğultulu bulutlar (kasırga) yönlendirildikleri beldelere ulaşır ulaşmaz onları doğum sancısının yaşadığı geceye çevirdiler.*

Yukarıdaki rivayette görüldüğü gibi Abîd b. Ebras'ın öldürülme nedeni, Hîre kralı Münzir b. Mâissemâ'nın "yevmu bu's" diye tahsis ettiği bir güne denk gelmesidir. Bu açıdan bakıldığı zaman Abîd b. Ebras'ın hiçbir gerekçe olmadan öldürüldüğü anlaşılmaktadır. Oysa Abîd b. Ebras, Benî Esed kabilesinin önemli bir şairidir ve aynı zamanda kendi kabilesinde belli bir yetkinlik ve saygınlığı bulunan bir kimsedir. Bu nedenle basit bir uygulamadan dolayı öldürülmesi pek makul görünmemektedir.

Klasik kaynaklar Abîd b. Ebras'ın ölümü hakkında pek fazla bir yorumda bulunmaz<sup>31</sup> iken Osmanlı dönemi âlimlerinden Bağdatlı Müderriszâde Mehmed Fehmi "Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye" adlı kitabında söz konusu olaya farklı bir açıdan bakmaktadır. Ona göre "yevm-u naîm" ve "yevm-u bu's" adı altında, iki farklı günün Münzir b. Mâissemâ tarafından tahsis edilmesi, daha sonra o günün bilindik iletişim araç ve yolları ile bu uygulamanın Araplara bildirilmesi ihtimal dâhilindedir. Ancak hiçbir gerekçe olmadan bazı insanların nimete layık görülmesi bazılarının da cezaya çarptırılması gibi bir siyasetin tatbik ve kabulünün mümkün olamayacağını ifade eder. Arapların fitratı, bu gibi uygulamaları

<sup>26</sup> Ebras, *Dîvânu Abîd b. el-Ebras*, 48.

<sup>27</sup> Galâyînî, *Ricâlu mu'allakâtı'l-aşr*, 303.

<sup>28</sup> Ebras, *Dîvânu Abîd b. el-Ebras*, 10.

<sup>29</sup> Abdulkadir el-Bağdâdî, *Hizânetu'l-edebe*, thk. Abdusselam Muhammed Harun (Kahire: Mektebetu'l-Hancî, 1997/1418), 2/218.

<sup>30</sup> وجع الولادة: الطلق

<sup>31</sup> İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve'ş-şu'arâ*, 2/188.

kabul etmeye müsait değildir. Cahiliye Dönemi'nde Arapların ne kadar hür oldukları ve bağımsız bir şekilde yaşamak istedikleri Cahiliye Dönemi edebiyatında görülmektedir. Araplardan böyle bir uygulamanın sadır olması mümkün değildir. Misal olarak Nâbiga ez-Zubyânî (öl. 604 [?]) gibi insanlar tarafından bilinen ve takdir edilen bir kimseden böyle gerekçesiz ve keyfi bir uygulama beklenemez.<sup>32</sup>

Burada görüldüğü gibi Müderriszâde Mehmed Fehmi, Arapların yaratılış özelliklerinden hareketle böyle bir uygulamanın mümkün olmayacağını ifade etmektedir. Nâbiga ez-Zubyânî gibi tanınan bir şairden keyfe dayalı ve dayanağı olmayan bir uygulamayı ortaya koyması beklenemeyeceği gibi, Hîre kralı Münzir b. Mâissemâ'dan da bu tür bir uygulamayı getirmesi beklenemez. Ancak şunun olması mümkündür: Örneğin, belirli bir gün idama mahkûm olan suçluların ve başka bir gün mükâfata layık görülen kişilerin hükümlerinin uygulanacağına dair bir ilan yapılabilir. Böyle bir uygulamanın olması da makul ve mantıklıdır. Ayrıca bir devlet içindeki görevlerin farklı iş bölümlerine ayrılmasına da uygun düşmektedir.<sup>33</sup>

Bu değerlendirmelerden sonra Müderriszâde Mehmed Fehmi, Abîd b. Ebras'ın öldürülmesinin şu şekilde olabileceğinin mümkün olduğunu söyler. Abîd b. Ebras, herhangi bir sebepten ötürü idamı hak edecek bir eylemde bulunmuştur. Münzir b. Mâissemâ da onun cezasını "yeomu bu's" gününde tatbik etmiştir. Ancak Münzir b. Mâissemâ'nın bu uygulaması halk tarafından yanlış anlaşıldığı için de Abîd b. Ebras'ın böyle basit bir sebepten dolayı öldürüldüğüne inanılmıştır. Sonuç olarak Müderriszâde Mehmed Fehmi'nin burada ortaya koyduğu yorumun, Abîd b. Ebras'ın öldürülme olayını daha anlaşılır kılma konusunda önemli bir bakış açısı sağladığı söylenebilir.<sup>34</sup>

## 5. Şairliği

Abîd b. Ebras Cahiliye Dönemi'nin seçkin şairlerinden biridir. Şiirleriyle insanların gönül dünyasına dokunabilmiştir. Ayrıca şiirlerindeki bazı ifadeler, darb-ı mesel olarak kullanılmıştır.<sup>35</sup> Kaynakların birçoğu onun şairlik yönünü ifade etmek için şiir, edebiyat ve diğer ilim dallarında önde gelen, üstün ve yetenekli manasına gelen فُحُولُ "fuhûl" terimini kullanmaktadır. Cahiliye Dönemi şairleri belirli kategoriler çerçevesinde sınıflandırılırken, Abîd b. Ebras'ın adı önemli şairler arasında anılmıştır. Bu bağlamda İbn Sellâm el-Cumahî (öl. 231/846 [?]), Abîd b. Ebras'ı Cahiliye Dönemi'nin yetenekli şairleri arasında dördüncü tabakada ele almaktadır. Onun ismini, Alkame b. Fahl (öl. 3/625 [?]), Tarafe b. Abd (öl. 564 [?]) ve Adî b. Zeyd el-İbâdî (öl. 600 civarı) gibi şairlerle birlikte anmaktadır. Uzun zaman önce yaşadığını, kendisinden çokça bahsedildiğini ve büyük bir şöhrete sahip olduğunu ifade etmektedir. Şiirlerinin dağınık ve kayıp olduğunu, sadece فَاقْرَ مِنْ أَهْلِهِ مَلْحُوبٌ فَالْفُطَيْبَاتُ فَالذَّنُوبُ "Melhûb (suyu/kaynağı), Kuttabiyyât dağ ve Zenûb mevkiî kendi sakinlerinden yoksun kaldı" ile başlayan kasidesini (Kasîdetu'l-bâiyye) bildiğini bunun dışında herhangi bir şiirini bilmediğini belirtmektedir.<sup>36</sup>

Dil, edebiyat, tarih, Kur'ân ve hadis ilimlerinde hicri üçüncü yüzyılın önemli âlimlerinden biri olan İbn Kuteybe ed-Dîneverî (öl. 276/886), "eş-Şi'r ve ş-suarâ" adlı eserinde Abîd b. Ebras'ın Cahiliye Dönemi şairi ve uzun ömürlü bir kimse olduğunu ifade etmektedir. En güzel şiirinin "Kasîdetu'l-bâiyye" olduğunu belirtip, onun مُعَلَّقَاتُ السَّبْعِ "yed-i askı" dan biri olduğunu dile getirmektedir.<sup>37</sup> Yine aynı eserde şöyle bir rivayet aktarılmaktadır. Muhadram olarak ifade edilen hem Cahiliye hem de İslam devirlerinde yaşamış<sup>38</sup> ve hicivleriyle tanınan şair el-Hutay'e'ye (öl. 59/678 [?]), en iyi Arap şairinin kim olduğu

<sup>32</sup> Bağdatlı Müderriszâde Mehmed Fehmi, *Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye* (Ankara: Fecr Yayınları, 2021), 2/772.

<sup>33</sup> Fehmi, *Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye*, 2/772.

<sup>34</sup> Fehmi, *Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye*, 2/772.

<sup>35</sup> Fehmi, *Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye*, 2/766.

<sup>36</sup> İbn Sellâm el-Cumahî, *Tabakâtü fuhûli'ş-şu'arâ*, thk. Mahmûd Muhammed Şâkir (Cidde: Dâru'l-Medenî, 1974), 1/137-139.

<sup>37</sup> İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve ş-suarâ*, 1/187-188.

<sup>38</sup> Çetin, *Eski Arap Şiiri*, 5-6.



sorulduğunda, Zuheyr b. Ebî Sulmâ (öl. 609/[?]) ve Abîd b. Ebras şeklinde cevap verir. Daha sonra da onlardan sonra en iyi şairin kendisi olduğunu ifade eder.<sup>39</sup>

Benzer bir şekilde Kufe dil mektebi âlimlerinden biri ve şair olan Muâz b. Müslim el-Herrâ'ya (öl. 187/803), Cahiliye Dönemi'nde yaşayan en iyi şairlerin kimler olduğu sorulduğunda, böyle bir soruya İmruu'l-Kays, Züheyr ve Abîd b. Ebras şeklinde cevap verir.<sup>40</sup> Bununla birlikte yaşadığı dönemin önde gelen dil ve edebiyat âlimlerinden Hafîb et-Tebrîzî (öl. 502/1109) "*Şerhu'l-kasâidi'l-'aşr*" adlı eserinde Abîd b. Ebras'ın "*Kasîdetu'l-bâiyye*"sini on muallakadan biri olarak ele almıştır.<sup>41</sup> Ayrıca hicri yüz yetmiş yılında vefat eden Ebû Zeyd Muhammed b. Ebi'l-Hattâb el-Kureşî, "*Cemheretu eş'âri'l-Arap*" adlı kitabında Abîd b. Ebras'ı mücemherât sahiplerinden biri olarak kabul etmektedir. Bir diğer ifadeyle yedi muallaka sahiplerinden sonra ikinci tabakada yetenekli olarak kabul edilen şairlerden biri olarak ele almakta<sup>42</sup> ve onun muallakasını da ilk mücemhere olarak vermektedir.<sup>43</sup> Bunlara ilaveten Arap dili ve edebiyatı münekkitlerinden Hasan b. Bişr el-Âmidî (öl. 371/981), "*el-Mu'telif ve'l-muhtelif*" adlı kitabında Abîd b. Ebras'ı, uzun zaman önce yaşamış meşhur bir şair olarak tanıtmaktadır.<sup>44</sup>

Yukarıda isimleri zikredilen dil ve edebiyat âlimlerinin Abîd b. Ebras'ın şairliği hakkında dile getirdikleri değerlendirmeler ayrıca onun "*Kasîdetu'l-bâiyye*"sini<sup>45</sup> bir muallaka olarak görmeleri, onun önemli bir şair olduğunu ortaya koymaktadır. Cahiliye Dönemi'nin yetenekli şairlerden biri olarak kabul görülmesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca Abîd b. Ebras'ın Cahiliye Dönemi'nin kabiliyetli şairleri arasında hangi tabakada yer aldığına bakılmaksızın, onun şiirlerinin Cahiliye toplumu için değerli olduğunu da belirtmektedir.<sup>46</sup>

Abîd b. Ebras, Cahiliye Dönemi'nin önemli bir şairi kabul edilmesine rağmen şiirleri, kadîm ulema tarafından pek fazla ilgi görmemiş ve üzerinde ciddi bir ilmi çalışma yapılmamıştır. Kendi çağdaşları İmruul-Kays gibi şairlerin şiirleri, birçok yönden ele alınmıştır. Ancak onun şiirleri, kendi muasırlarına nazaran böyle bir ilmi ihtimamı elde edememiştir Bunun nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür. Birincisi, yukarıda Arap edebiyatı ve şiiri konusunda uzman bir şahsiyet olan İbn Sellâm el-Cumahî'nin belirttiği gibi Abîd b. Ebras'ın şiirlerinin çoğu kayıp ve dağınık olabilir. Bundan ötürü de onun şiirlerine ulaşmak ve onlarla ilgili bir değerlendirme yapmak mümkün olmamıştır. İkincisi Abîd b. Ebras, şiirlerinde birçok garip kelime kullanmıştır. Bu durum, şiirlerinin anlaşılmasına ve dolayısıyla ilgi görmemesine neden olmuştur.<sup>47</sup> Üçüncüsü, Abîd b. Ebras'ın şiirlerinde kullandığı vezin ölçülerinde zihaf ve illet gibi kusurların çok olmasıdır. Yetenekli ve usta şairlerin şiirlerinde pek fazla görülmeyen bu türden hataların Abîd b. Ebras'ın şiirlerinde fazlaca bulunması, onun şiirlerinin değerini düşürmüştür. Ebu'l-Alâ el-Ma'arrî (öl. 449/1057) de bu hususa işaret ederek şöyle demiştir:

كَمَا اخْتَلَّ فِي وَزْنِ الْقَرِيضِ عَبِيدُ

وَقَدْ يُخْطِئُ الرَّأْيُ امْرَأً وَهُوَ حَازِمٌ

*Abîd, şiir vezninde hata yaptığı gibi insan, tedbir ehlinde olsa da bazen bir görüş veya fikirde hata yapabilir.*<sup>48</sup>  
[Tavîl]

<sup>39</sup> İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-şu'arâ*, 1/241.

<sup>40</sup> Bağdâdî, *Hizânetu'l-edeb*, 1/126.

<sup>41</sup> Tebrîzî, "*Şerhu kasâidi'l-'aşr*", 2; 535.

<sup>42</sup> Fehmi, *Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye*, 2/766.

<sup>43</sup> Ebû Zeyd Muhammed el-Hattâb el-Kureşî, *Cemheretu eş'âri'l-'Arab*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî (Kahire: Dâru Nahdati Mısır, 1981), 98.

<sup>44</sup> Âmidî, *el-Mu'telif ve'l-muhtelif*, 227.

<sup>45</sup> Ebras, *Dîvânu Abîd b. el-Ebras*, 19.

<sup>46</sup> İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el-Umde*, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd (Kahire: Dâru'l-Cil, 1981/1401), 1/103.

<sup>47</sup> Câsim, *Abîd b. Ebras*, 59; Ebras, *Dîvânu Abîd b. el-Ebras*, 15.

<sup>48</sup> Galâyînî, *Ricâlu mu'allakâti'l-'aşr*, 309.

Abîd b. Ebras gibi usta ve yetenekli bir şairin şiirlerinde aruz ölçüsü kusurları türünden hataların bulunması onun şiirlerinin ilim erbabı tarafından ele alınmasını olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Benzer şekilde Abîd b. Ebras'ın yedi veya on muallaka sahiplerinden biri kabul edilip veya edilmeyeceği konusunda da yukarıda ifade edilen hususun etkili olduğu söylenebilir. Çünkü muallakâtî's-seb'a şairlerinden bu tür hataları sıkça yapmaları beklenemez. Bu bağlamda "*Ricâlu mu'allakâtî'l-'aşr*" adlı kitabın yazarı Mustafa el-Galâyînî ve söz konusu kitaptan yararlanan Bağdatlı Müderriszâde Mehmed Fehmi, Abîd b. Ebras'ın aruz ölçüsünde hata yapabileceğine ihtimal veremediklerini ifade etmektedirler. Eğer böyle bir hata söz konusuysa, bu durumun büyük olasılıkla râvilerin şiirleri hatalı veya yanlış kaydetmeleri ve nakletmelerinden kaynaklandığını belirtmektedirler. Görüldüğü kadarıyla her iki yazar da Abîd b. Ebras'ın şiir konusundaki yeteneğinden yola çıkarak, söz konusu hataların onun tarafından yapılmış olabileceğini düşünmedikleri için bu hataları, râvi hataları üzerinden temellendirmeye çalışmışlardır.<sup>49</sup>

## 6. Divânı

Abîd b. Ebras, Cahiliye Dönemi'nde yaşamış bir şairdir. Cahiliye kültürünün egemen olduğu sosyal bir çevrede yetişmiş ve hayatını bu ortamda sürdürmüştür. Yaşadığı dönemin sosyal ve siyasal hayat şartlarından etkilenmiş olup, dolayısıyla şiirleri, yaşadığı ortamın kültürel özelliklerini yansıtmaktadır. Şiirlerini Cahiliye Dönemi şiirinin genel çerçevesi içerisinde kaleme almıştır. Şiirin temel özellikleri konusunda diğer Cahiliye Dönemi şairleriyle aynı çizgiyi takip etmiştir. Bu dönemin temel konuları olan medih (övgü), hiciv (yergi), mersiye (ağıt), gazel (aşk), vâsif (tasvir) ve fahr (övünme) gibi temalarda şiirler söylemiştir. Tasvir ve övünme konularında ise öne çıkmıştır. Bu alanlarda daha güzel ve etkileyici şiirler ortaya koymuştur. Örneğin yağmur, kasırga ve deveyi tasvir eden şiirleri, edebiyat çevreleri tarafından takdirle karşılanmıştır. Bazen de tasvir şiirleri konusundaki yeteneğinden dolayı bu alanın yetkin şairlerinden biri olarak kabul görmüştür.<sup>50</sup> Zira tasvir, Cahiliye şiirinin en önemli tarzı olan kasidenin edebi yoğunluk açısından zengin ve mühim kısımlarından birini oluşturmaktadır.<sup>51</sup>

Abîd b. Ebras'ın ele aldığı şiirlerde bir konu bütünlüğü sağlanmamıştır. Konular veya beyitler arasında geçişkenlik söz konusudur ve bir konudan diğerine sık sık geçişler yapılmaktadır.<sup>52</sup> Bu geçişler sırasında konular arasında güçlü bir bağ kurulmamıştır. Kalıntılardan bahsederken sevgiliye oradan da yaşanan maceralara intikaller yapılmaktadır. Abîd b. Ebras'ın benimsediği bu yöntem, sadece kendisine özgü değildir; çağdaşlarının şiirlerinde de sıkça başvurulan bir tekniktir.<sup>53</sup>

Buna paralel bir şekilde Abîd b. Ebras'ın divânında kullandığı üslup da tekdüze olmayıp çeşitli farklılıklar göstermektedir. Yer yer güçlü ve akıcı ifadeler kullanırken kimi zaman da bundan uzak bir üslup ortaya koymaktadır.<sup>54</sup> Kendi kabilesinin diğer kabilelerden üstün olan niteliklerini ifade ederken şiir konusundaki bütün yeteneğini ortaya koymaya gayret etmektedir. Somut şeyler ve tarihi gerçekliklerden istifade ederek görkemli, ihtişamlı, kuvvetli ve akıcı bir üslup oluşturmaya çalışmaktadır. Mübalağalı ifadelerle daha sık başvurmaktadır.<sup>55</sup> Garip ve az bilindik kelimeler kullanmaktadır.<sup>56</sup> Cahiliye Dönemi'nde her şair, kendi kabilesinin sözcüsü ve savunucusu olması hasebiyle en etkileyici ve güzel şiirleriyle<sup>57</sup> kabilelerini temsil etme gayretinde olmuşlardır.<sup>58</sup> Bununla birlikte Abîd b. Ebras, kendi

<sup>49</sup> Galâyînî, *Ricâlu mu'allakâtî'l-'aşr*, 309; Fehmi, *Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye*, 2/782.

<sup>50</sup> Ebras, *Divânü Abîd b. el-Ebras*, 15; Câsim, *Abîd b. Ebras*, 55-16.

<sup>51</sup> Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I*, 115.

<sup>52</sup> Ebras, *Divânü Abîd b. el-Ebras*, 15.

<sup>53</sup> Câsim, *Abîd b. Ebras*, 207-209.

<sup>54</sup> Ebras, *Divânü Abîd b. el-Ebras*, 15-16.

<sup>55</sup> Câsim, *Abîd b. Ebras*, 196.

<sup>56</sup> Câsim, *Abîd b. Ebras*, 191.

<sup>57</sup> Abdurrahman Fehmi, *İslam Medeniyeti Tarihi* (İzmir: Yeni Akademi Yayınları, 2005), 113.

<sup>58</sup> Çetin, *Eski Arap Şiiri*, 9.

duygu ve hatıralarından bahsedince daha duygusal ve yumuşak bir üslup kullanmıştır.<sup>59</sup> Deve, bulut, yağmur ve şimşek gibi konulardan bahsederken betimleyici bir üslup kullanmakta ve bu konuları tasvir ederken teşbih gibi edebi sanatlara başvurmaktadır.<sup>60</sup>

Cahiliye Dönemi'nden günümüze ulaşan şiirlerin belli bir vezin ve kafiye ölçüsüne göre yazıldığı bilinmektedir.<sup>61</sup> Bu dönemde aruz ilminin kaide ve kuralları, Halîl b. Ahmed el-Ferâhîdî (öl. 175/791) tarafından sistemleştirildiği<sup>62</sup> şekliyle bilinmediği ilim çevreleri tarafından ifade edilen hususlardan biridir. Ancak var olan ve temel aruz ölçülerine göre yazılan şiirler, o dönemde, günümüzdeki gibi sistemli ve gelişmiş haliyle olmasa bile belli başlı aruz ölçülerinin bir şekilde bilindiğini veya en azından doğal fitrat üzere bunların şiirlere uygulandığını ortaya koymaktadır.<sup>63</sup> Bu bağlamda Abîd b. Ebras da şiirlerini, tavîl, kâmil, basît, vâfir, munserih, hafif ve remel gibi temel aruz ölçüleriyle ele almıştır.<sup>64</sup>

## 7. Muallakası

Abîd b. Ebras'ın divânında ele aldığı en güzel kasidelerinden biridir. Ayrıca "*Kasîdetu'l-bâiyye*" olarak adlandırılmıştır. Kasidede beyitlerin sonlarındaki kafiye meydanı getiren ve revî olarak da ifade edilen asıl harf bâ (ب) olduğu için kendisine söz konusu isim verilmiştir. Abîd b. Ebras'ın kendi muallakasını neden yazdığı konusu ile ilgili kaynaklar belirli bir sebep zikretmemektedir. Kendi kabilesine yapılan bir saldırı sonucunda onu ele almış olabileceği gibi<sup>65</sup> aklına gelen veya kalbine doğan hikmetli ve öğüt verici ifadeleri dile getirmek için de ele almış olabilir.<sup>66</sup>

Abîd b. Ebras'ın muallakası aruz ölçülerinden basît bahri ile yazılmış olup mustef'ilun, fâ'ilun, mef'ûlun vezni ile yazılmıştır.<sup>67</sup> Ancak kendisinde vezin birliği bulunmamaktadır. Birçok beyitte vezin ölçüsü muhteldir.<sup>68</sup> Bahir ve vezindeki söz konusu karışıklık, Abîd b. Ebras'ın edebiyat çevrelerinden eleştirisi almasına sebep olduğu da ifade edilebilir.<sup>69</sup>

Abîd b. Ebras, kabilesinin yaşadığı eski yerleri zikrederek muallakasına şöyle bir giriş yapmaktadır:

فَالْقَطِيبَاتُ فَالذَّنُوبُ	أَفْقَرَ مِنْ أَهْلِهِ مَلْحُوبُ
وَعَبَّرَتْ خَالَهَا الْخُطُوبُ	وَبَدَّلَتْ مِنْ أَهْلِهَا وَحُوسًا
فَكُلُّ مَنْ خَلَّهَا مَخْرُوبُ	أَرْضٌ تَوَارَتْهَا الْجُدُوبُ
وَالشَّيْبُ شَيْنٌ لِمَنْ يَشُوبُ	إِمَّا قَتِيلًا وَإِمَّا هَلُكًا
كَأَنَّ شَأْنَهُمَا شَعِيبُ	عَيْنَاكَ دَمْعُهُمَا سَرُوبُ
مِنْ هَضْبَةٍ دُونَهَا لُيُوبُ	وَإِهْيَئْهُ، أَوْ مَعِينٌ مَعْنُ
أَنْى، وَقَدْ رَاعَكَ الْمَشِيبُ	تَصْبُوبُ، وَأَنْى لَكَ التَّصَابِي
وَكُلُّ ذِي أَمَلٍ مَكْدُوبُ	فَكُلُّ ذِي نِعْمَةٍ مَخْلُوسُ

<sup>59</sup> Ebras, *Divânu Abîd b. el-Ebras*, 5.

<sup>60</sup> Câsim, *Abîd b. Ebras*, 80-89.

<sup>61</sup> Şevkî Dayf, *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî el-'asru'l-câhilî* (Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, 1960), 183-184.

<sup>62</sup> Abdulaziz Atîk, *'İlmu'l-'arûz ve'l-kâfiye* (Beyrut: Dâru'n-Nahdati'l-'Arabiyye, 2017), 7-10.

<sup>63</sup> Çetin, *Eski Arap Şiiri*, 50-51.

<sup>64</sup> Câsim, *Abîd b. Ebras*, 214-215.

<sup>65</sup> Ebras, *Divânu Abîd b. el-Ebras*, 19.

<sup>66</sup> Galâyînî, *Ricâlu mu'allakâtî'l-'aşr*, 309; Fehmi, *Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye*, 2/782.

<sup>67</sup> Galâyînî, *Ricâlu mu'allakâtî'l-'aşr*, 309.

<sup>68</sup> Fehmi, *Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye*, 2/782; Ebras, *Divânu Abîd b. el-Ebras*, 19.

<sup>69</sup> Ebras, *Divânu Abîd b. el-Ebras*, 19.

وَكُلُّ ذِي سَلْبٍ مَسْلُوبٌ  
وَعَائِبُ الْمَوْتِ لَا يُؤُوبُ

وَكُلُّ ذِي إِبِلٍ مُؤَزَّوْتٌ  
وَكُلُّ ذِي غَيْبَةٍ يُؤُوبُ

*Melhûb (suyu/kaynağı), Kuttabiyyât dağı ve Zenûb mevkiî kendi sakinlerinden yoksun kaldı.*

*Onların yerini vahşi hayvanlar almıştır, talihsizlikler/aksilikler onların yaşamlarını değiştirmiştir.*

*Bir yer ki kuraklık oraya varis olmuştur, orada yaşayan sakinler gasp edilmiş/soyulmuştur.*

*Ya öldürülmüş ya da helak<sup>70</sup> olmuştur, yaşlanan bir kimse için yaşlılık/yaşlanma bir utançtır.*

*Gözlerin, onlardaki gözyaşı akar ve (gözlerinin) durumu sanki bir su kırbasına benzer.*

*Delinmiş bir kırbaya veya altı uçurum bir tepe başındaki su pınarlarından bir pınara benzer.*

*Çocukluk özlemi çekiyorsun, nasıl olur da çocuklaşırsın? Nasıl, yaşlılık seni gözetirken.*

*Her nimet/mal sahibinin elinden nimeti alınır, her ümit veya arzu sahibi de yanıldır/kandırılır.*

*Her deve sahibi onu başkasına miras bırakır, mal-mülk yağmalayan herkes de başkaları tarafından yağmalanır.*

*Bulunmayan/yok olan<sup>71</sup> herkes geri dönecek ancak ölümün yok ettiği kişiler geri dönmeyecek.<sup>72</sup> [Basît]*

Abîd b. Ebras, yukarıdaki beyitlerde birbirinden farklı birçok konudan bahsetmektedir. İlk olarak kendi kabilesinin yaşadığı eski yerleşim yerlerine değinmektedir. Kuraklık ve ardından yaşanan saldırılar sonucunda bu yerlerden ayrılmak zorunda kaldıklarını ve bu durumdan duyduğu üzüntüyü ifade etmektedir. Ayrıca yaşlılık konusuna da temas etmektedir. Yaşlılık döneminde çocukluk zamanlarına özlem duyulduğunu ve o dönemdeki gibi bir hayat sürdürmenin mümkün olamayacağını, şaşkın bir üslupla dile getirmektedir. Buna ilaveten dünya nimetlerinin, arzu ve isteklerinin geçici olduğuna vurgu yapmaktadır. Dünyada sahip olunan şeylerin değerli de olsa başkalarına miras kalacağını ve ölümden sonra bir geri dönüşün mümkün olmadığını ifade etmektedir.

## 8. Şiirlerinde Ele Aldığı Konular

### 8.1. Medih

Medh (المدح), övmek ve yüceltmek manalarına gelmekte olup yermek (الهجاء) kelimesinin zıddı olarak kullanılmaktadır.<sup>73</sup> Buna ilaveten medîh (المدح) ise güzel olan şeyleri övmek;<sup>74</sup> bir kimsenin veya bir şeyin iyiliklerini, üstün niteliklerini dile getirerek onun değerini yüceltmek manalarına gelmektedir.<sup>75</sup> Medîh, şiirin temel konularından biridir.<sup>76</sup> Bu anlamda söylenen şiirlere methiye denir. Methiye, övgü amacıyla ele alınan kasidelerin genel adıdır.<sup>77</sup>

Övülme ve beğenilme arzusu, insanın tabiatında yerleşik bir şekilde bulunduğu için methiye şiirlerinin insanlık tarihi kadar eski olduğu söylenebilir.<sup>78</sup> Her toplum, kendi güzel özelliklerini şiirlerine

<sup>70</sup> Kendi eceliyle ölmek

<sup>71</sup> Veya: Ortada bulunmayan/gözükmeyen

<sup>72</sup> Galâyînî, *Ricâlu mu'allakâti'l-'aşr*, 310-311.

<sup>73</sup> Ebu'l-Bekâ el-Kefevî, *el-Kulliyât*, thk. Adnan Derviş - Muhammed el-Misrî (Beyrut: Muessetu'r-Risâle, 2018/1439), 723; *el-Edebu'l-Câhilî* (Dimaşk: Mektebetu'l-Îmân, 1994/1412), 160.

<sup>74</sup> Kefevî, *el-Kulliyât*, 723.

<sup>75</sup> Kubbetaltı Lugatı, "Medîh", (Erişim 06.08.2024).

<sup>76</sup> *el-Edebu'l-Câhilî*, 160.

<sup>77</sup> Yaşar Aydemir, "Methiye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/410.

<sup>78</sup> Demiryak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I*, 129.

yansıttığı gibi, Araplar da değer verdikleri önemli niteliklerini şiirlerinde dile getirmişlerdir. Kendi kabile ve reislerinin başından geçen önemli olayları, methiye şiirlerinde ele almışlardır.<sup>79</sup> Bununla birlikte cömertlik, şecaat, vefa, himaye gibi hasletlere büyük bir önem vermişlerdir. Ayrıca bu meziyetlere sahip olan kişilerden övgüyle bahsetmişlerdir.<sup>80</sup>

Methiye şiirleri, Cahiliye Araplarında en yaygın olan edebi konuların başında gelir. Bu durumun arkasında Cahiliye toplum yapısının büyük bir etkisi vardır. Kabile hayatı, kabileler arasındaki su kaynakları ve mera alanları üzerindeki çekişme, düşmanlıklar, aylarca ve yıllarca devam eden savaşların methiye şiirlerinin ortaya çıkmasında büyük bir etkene sahip olduğu söylenebilir. Kâbe'ye tavaf için gelen hacıların bazı hizmet görevlerini ifa etmek, çarşı, pazar ve toplantı yerlerine sahip olmak bunun yanında asil bir soya sahip olmak ve kabile içerisindeki asabiyet bağı, söz konusu şiirin gelişmesi açısından önemli faktörler olmuştur.<sup>81</sup>

Cahiliye Dönemi şairleri tarafından dile getirilen şiirlerinin önemli bir kısmının medîh ile ilgili şiirler olduğu ifade edilebilir. Şairler hem kabilelerini yüceltmek hem de kendi bireysel erdemlerinden bahsetmek için medîh türünden şiirler kaleme almışlardır. Bu bağlamda Abîd b. Ebras da farklı amaç ve konular çerçevesinde medîh ile ilgili şiirler dile getirmeye çalışmıştır. Bu anlamdaki bazı şiir örnekleri şu şekildedir:

كَأَسَدٍ لَا يُنَىٰ لَهَا بِفَرَسٍ	فِي أُسْرَةٍ يَوْمَ الْحِفَاطِ مَصَالِتٍ
مِنْ خَيْرِهِمْ فِي غِبْطَةٍ وَبَيْسٍ	وَبُنُو خَزِيمَةَ يَعْلَمُونَ بِأَنَّنَا
لَهُمْ وَلَيْسَ النَّطْحُ بِالْمُؤْمُسِ	نُبْكِي عَدُوَّهُمْ وَيَنْطَحُ كَبِشْنَا

*Savunma gününde (savaşında) topluluk içerisinde kılıcını çekmiş kimseler aslanlara benzerler, av olarak onlara yaklaşılmaz.*<sup>82</sup>

*Benî Huzeyme kabilesi, cesaret ve imrenme açısından onlardan daha iyi olduğumuzu bilir.*

*Onların düşmanlarını açlatır ve koç(larımız) da onlara toslar, ancak toslama sıradan bir temas/dokunma gibi değildir.*<sup>83</sup> [Kâmil]

فَقَلْبِي عَلَيْهِمْ هَالِكٌ جَدَّ مَغْلُوبٍ	تَذَكَّرْتُ أَهْلِي الصَّالِحِينَ بِمَلْحُوبٍ
وَأَهْلَ الْعِتَاقِ الْجُرْدِ وَالْيَرِّ وَالطَّيِّبِ	تَذَكَّرْتُ أَهْلَ الْخَيْرِ وَالْبَاعِ وَالنَّدَى
كَأَنَّ جَدُولَ يَسْقَى مَرَارَ مَخْرُوبٍ	تَذَكَّرْتُهُمْ مَا إِنْ تَجِفُّ مَدَامِي
تَسَدَّيْتُهُ مِنْ بَيْنِ سِرٍّ وَمَخْطُوبٍ	وَبَيْتٍ يَفُوحُ الْمِسْكَ مِنْ حُجْرَاتِهِ

*Melhûb mevkiindeki salih kimseler olan ailemi/kabilemi hatırladım, kalbim onlar için harap oldu ve çok perişan hale geldi.*

*Cömertlik, kerem ve hayır ehli olan ayrıca doğruluk, güzel ahlak ve kısa tüylü asil atlar sahibi olan ailemi/kabilemi hatırladım.*

<sup>79</sup> Dayf, *Tarîhu'l-edebe'l-'Arabî el-'asru'l-câhili*, 210.

<sup>80</sup> Furat, *Arap Edebiyatı Tarihi*, 1/151.

<sup>81</sup> Câsim, *Abîd b. Ebras*, 73-75.

<sup>82</sup> Yani onları öldürmek mümkün değildir.

<sup>83</sup> Ebras, *Divânu Abîd b. el-Ebras*, 71.

Onları hatırladım, göz pınarlarım kurumadı, sanki Mağlûb<sup>84</sup> mevkisindeki tarlaları sulayan bir dere gibi.

Sırr ve Mahtûb<sup>85</sup> meokileri arasında bulunan ve odalarından misk kokusu yayılan bir eve girdim.<sup>86</sup> [Tavîl]

مَنْ يُسَوِّي الرُّؤُوسَ بِالْأَذْنَآبِ؟	إِنَّمَا خُلِقْنَا رُؤُوسًا
نَجْعَلُ الْمَالَ جُنَّةَ الْأَخْسَابِ	لَا نَقِي بِالْأَخْسَابِ مَالًا وَلَكِنْ
ذِي خِذَا مٍ وَطَعْنِنَا بِالْجِرَابِ	وَتَصُبُّ الْأَعْدَاءُ عَنَّا بِضَرْبِ
بِ وَصَارَ الْعُبَاظُ فَوْقَ الدُّوَابِ	وَإِذَا الْخَيْلُ شَمَّرَتْ فِي سَنَا الْحَزِّ

Biz ancak başlar/liderler olarak yaratıldık, kim başları kuyruklarla eşit görebilir?

Mal/mülkü, asalet/şeref ile himaye etmeyiz fakat mülkü, asalet için bir sipere dönüştürürüz.

Keskin kılıç darbesi ile düşmanları kendimizden uzaklaştırır, mızrak ile de öldürürüz.

Atlar, mızrağın parıltısıyla birlikte hızlandığı ve toz bulutu onların kâküllerinin üzerini kapladığı zaman.<sup>87</sup> [Hafif]

Yukarıdaki beyitlerde görüldüğü gibi Abîd b. Ebras, Cahiliye Dönemi'nde en fazla iftihar vesilesi olarak ifade edilen ve diğer kabilelere karşı üstünlük aracı olarak da kullanılan hasletlerle kendi kabilesini methetmeye çalışmıştır. Savaş alanında cesur ve atılgan olmak, düşmandan korkmamak bu hasletlerin başında gelmektedir. Ayrıca ahlaki erdemler olarak ifade edilebilecek güzel ahlak sahibi olmak, yardımsever olmak, cömert ve kerem sahibi olmak da kabilenin öne çıkan değerleridir. Bununla birlikte asalet ve şeref sahibi olmanın, mal ve mülk sahibi olmaktan daha kıymetli ve üstün olduğu ortaya çıkmaktadır. Asaletin dünya malına feda edilemeyeceğine vurgu yapılmaktadır.

## 8.2. Tasvir

Cahiliye şiirinin önemli konularından biri tasvirdir. Arap edebiyatı terminolojisinde tasvir terimi vasf kelimesi ile ifade edilmektedir. Vasf, bir şeyin nitelik ve niceliği ile zikredilmesine denir.<sup>88</sup> Bir diğer ifadeyle varlıkların hissi ve manevi özelliklerinin tasvir edilmesidir. İbn Reşîk el-Kayrâvânî'ye (öl. 456/1064) göre vasf, asıl itibariyle ortaya çıkarmak (كشَف) ve aşîkâr (إظهار) etmektir. Kudâme b. Cafer'e (öl. 337/498) göre ise bir şeyi içinde bulunduğu hal, durum ve keyfiyet ile birlikte onu zikretmektir.<sup>89</sup> Bununla birlikte vasf veya tasvir, Cahiliye şiirinde geniş bir kullanım alanına sahip olmuştur. Neredeyse Cahiliye şairleri gözlerinin iliştikleri her şeyi tasvir etmeye çalışmışlardır. Özellikle de çöl hayatını bütün öğeleriyle anlatmaya gayret etmişlerdir. Çöl yolculuğu, kat edilen mesafeler, tabiat, terkedilen yerler, savaş ve savaş aletleri, şarap, deve, kartal, karga ve tabiat olayları da tasvir edilen konular arasındadır.<sup>90</sup>

Tasvir, Cahiliye şiirinin ayrılmaz bir parçası olmasından dolayı bütün şairlerin zaman zaman başvurduğu duygu, düşünce ve hayalini satırlara döktüğü bir betimleme aracı olmuştur. Bu anlamda Abîd b. Ebras'ın şiirlerine bakıldığı zaman onun tasviri sıkça kullandığı görülmektedir. At, kalıntılar,

<sup>84</sup> Benî Esed'in yaşadığı bölgede bir yer adıdır. Ebras, *Divânu Abîd b. el-Ebras*, 33.

<sup>85</sup> Benî Esed'in yaşadığı bölgede yer adlarıdır. Ebras, *Divânu Abîd b. el-Ebras*, 33.

<sup>86</sup> Ebras, *Divânu Abîd b. el-Ebras*, 33.

<sup>87</sup> Ebras, *Divânu Abîd b. el-Ebras*, 37.

<sup>88</sup> Râgîb el-İsfehânî, *Müfredat*, çev. Mustafa Yıldız (İstanbul: Çıra Yayınları, 2020), 1013.

<sup>89</sup> Kayrevânî, *el-Umde*, 2/1096-1097.

<sup>90</sup> Dayf, *Tarîhu'l-edebi'l-'Arabî el-'asru'l-câhili*, 214-219; Çetin, *Eski Arap Şiiri*, 75-76; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I*, 145; *el-Edebu'l-Câhili*, 64.

gece, gençlik, ihtiyarlık, çöl, fırtına, bulutlar, şimşek ve yağmur tasvir ettiği konuların başında gelmektedir.<sup>91</sup> Özellikle de yağmur tasviri, şairlik yeteneğinin tebarüz ettiği bir alan olmuştur.<sup>92</sup> Tasvir ile ilgili bazı şiirleri şöyledir:

وَلَا يُفَارِقُنِي مَا عِشْتُ دُو حَقَبٍ<sup>93</sup>      نَهْدُ الْقَدَالِ جَوَادٌ غَيْرُ مَلَوَاحِ  
أَوْ مُهْرَةٌ مِنْ عِتَاقِ الْخَيْلِ سَابِحَةٌ      أَتَمَّا سَخَقُ بُرْدٍ بَيْنَ أَرْمَاحِ

*Çabuk susamayan, asil, uzun enseli, palan vurulmuş (at), yaşadığım sürece sürekli yanımdadır.*

*Veya asil atlardan doğan, rüzgâr gibi koşan bir kısrak, muhakkak ki o mızraklar arasında yıpranmış bir elbiseye benzer.*<sup>94</sup> [Basît]

هَاتِيكَ تَحْمِلِي وَأَبْيَضَ صَارِمًا      وَمُحَرَّتًا فِي مَارِنٍ مَخْمُوسٍ

*Şu keskin kılıç ve ucu beş arşın uzunluğundaki bir mızrak ile kuşanırım.*<sup>95</sup> [Kâmil]

كَأَنَّهَا لِقُوَّةٍ طَلُوبُ      تَجَنُّ فِي وَكْرِهِمَا التُّلُوبُ  
بَآتَتْ عَلَى إِزْمٍ رَابِيَةٌ      كَأَنَّهَا شَيْخَةٌ رَقُوبُ  
فَأَصْبَحَتْ فِي غَدَاةٍ قِرْوٍ      يَسْقُطُ عَنْ رِيشِهَا الضَّرْبُ  
فَأَبْصَرْتُ تُغَلَّبًا مِنْ سَاعَةٍ      وَدُونَهُ سَلَسَبٌ جَدِيدُ  
فَتَقَضَّتْ رِيشَهَا وَأَنْتَفَضَتْ      وَهِيَ مِنْ نَهْضَةٍ قَرِيبُ  
فَأَشْتَالِ وَارْتَاعَ مِنْ حَسِيدِهَا      وَفِعْلُهُ يَفْعَلُ الْمَدْرُوبُ  
فَتَهَضَّتْ نَحْوَهُ حَتِيئَةً      وَحَرَدَتْ حَزْدَةً تَسِيبُ  
وَقَدَبَ مِنْ رَأْيِهَا دَبِيئًا      وَالْعَيْنُ جَمَلًا قَبْلَ مَقْلُوبُ  
فَأَدْرَكْتُهُ فَطَرَحْتُهُ      وَالصَّيْدُ مِنْ تَحْتِهَا مَكْرُوبُ

*Sanki O,<sup>96</sup> hızlı kanat çırpan ve kuşların kalplerini yuvasında biriktiren kartaldır.*

*Aç ve susuz bir şekilde bir tepenin başına tünedi, evladını kaybetmiş yaşlı bir (kadını) andırır.*<sup>97</sup>

*Soğuk bir ayazın sabahında tüylerindeki kırağılar düşmeye başladı.*

*(Kartal), alt tarafındaki verimsiz ve kurak bir arazide hızlı giden bir tilki gördü.*

*(Tilkinin) hareket etmesinin ardından tüylerini silkeleyip hemen ayaklandı.*<sup>98</sup>

<sup>91</sup> Câsim, *Abîd b. Ebras*, 81.

<sup>92</sup> Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I*, 146.

<sup>93</sup> İlyas Karlı, *Yeni Sözlük* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2013), 597.

<sup>94</sup> Ebras, *Dîvânu Abîd b. el-Ebras*, 42; Câsim, *Abîd b. Ebras*, 81-82.

<sup>95</sup> Ebras, *Dîvânu Abîd b. el-Ebras*, 71.

<sup>96</sup> O, zamiri ile atını kastetmektedir. Ebras, *Dîvânu Abîd b. el-Ebras*, 25.

<sup>97</sup> Kartalı, çocuğunu kaybetmiş ve bu yüzden de yeme ve içmeden kesilen yaşlı bir kadına benzetmektedir.

<sup>98</sup> Muhammed Ali Taha ed-Durre, *Fethu'kebir el-mute'âl 'irabu'l-mu'allakâti'l-'aşri't-tivâl* (Cidde: Mektebetu's-Sevâdi, 1989/1409), 2/549.

(Tilki), Kartalın sesini<sup>99</sup> duyduğunda korkup kuyruğunu kaldırdı, onun bu hareketini ancak korkmuş (bir hayvan) yapar.

(Kartal), Tilkinin ardından hemen harekete geçip ona doğru hızlıca yöneldi.

Tilki göz kapakları (kartala çevrilmiş bir şekilde) yavaşça yürümeye başladı.

Kartal, onu yakalayıp yere fırlattı,<sup>100</sup> (ayaklarını/altındaki av (tilki) ise kederli/endişelidir.<sup>101</sup> [Basît]

تَأَلَّأَ فِي مُمَلَّأٍ غِصَاصِ	أَرِقْتُ لِصَوِّ بَرَقِ فِي نَشَاصِ
تَنَجُّ الْمَاءِ مِنْ خَلَلِ الْخِصَاصِ	لَوَاقِحِ دُلُجٍ بِالْمَاءِ سُحْمِ
تُوَجَّى الْأَرْضَ قَطْرًا ذَا افْتِخَاصِ <sup>102</sup>	سَحَابٍ ذَاتِ أَسْحَمِ مُكْفَهَرِ
مُجِيلًا دُونَ مَتَعْبِهِ نَوَاصِ	تَأَلَّفَ فَاسْتَوَى طَبَقًا دِكَائِ
بِهِبِيمٍ أَوْ كَبْخَرِ ذِي نَوَاصِ	كَلَيْلٍ مُظْلِمِ الْحَجَرَاتِ دَاجِ
إِذَا مَا انْكَلَّ عَنْ لَهْقِي هُصَاصِ	كَأَنَّ تَبَسُّمَ الْأَنْوَاءِ فِيهِ
يَزِينُ صَفَائِحَ الْخُورِ الْقِيَاصِ	وَلَاخَ بِهَا تَبَسُّمٌ وَاضِحَاتِ

Su ile dolup taşan, parlayan yüksek bulutlardaki şimşek sesinden uyuyamadım/uykusuz kaldım.

(Rüzgârın) su ile doldurduğu siyah bulutlar, (kendi) gözeneklerinin boşluklarından suyu akıtır.

Üst üste yığılmış kara bulutlar, toprağın iç yüzünü ortaya çıkarmak için yağmur damlalarını hızlı bir şekilde indirir.

Bir araya gelerek yüksek ve düz katmanlar halinde dizilen bulutların yarıklarından yağmur(lar) boşandı.

Bulutlar, köşe kuytuları kapkaranlık bırakan bir gece veya ulaşılması zor bir deniz gibidir.

(Bulutların) içinde ıslık ıslık ve bembeyaz bir şekilde parlayan şimşekler, batmaya yüz tutan yıldızın<sup>103</sup> tebessümüne benzer.

Genç kızların yüzlerini güzelleştiren bir tebessümün esnasında görünen dişlerin beyazlığı bulutlarda belirirdi/parladı.<sup>104</sup> [Vâfir]

Savaşların eksik olmadığı cahiliye toplumunda önemli birer sembol olarak kabul gören ve söz konusu dönemin şairleri tarafından da sürekli ele alınan at, silah ve mızrak gibi savaş alanlarında kullanılan canlı ve cansız unsurlar, Abîd b. Ebras'ın şiirlerinde de işlenmiştir. Yukarıdaki beyitlerde görüldüğü gibi Abîd b. Ebras, sürekli yanında bulunan atın niteliklerinden bahsetmiş akabinde de birçok savaşa katılmaktan dolayı yıpranan kısrağı tasvir etmiştir. Aynı zamanda hız açısından atını, bir kartala benzettiği görülmektedir. Bununla birlikte avlanmak için tepebaşına konan ve yalnız bekleyen bir kartalı ele almıştır. Onun tek başına bekleyişini, evladını kaybetmiş yaşlı bir kadın ile betimlemeye çalış-

<sup>99</sup> Dalışa geçerken çıkardığı ses.

<sup>100</sup> Durre, *Fethu'kebir el-mute'âl*, 2/553.

<sup>101</sup> Ebras, *Divânü Abîd b. el-Ebras*, 25-26.

<sup>102</sup> افْتِخَاصٍ: Nesnenin iç yüzünü çok araştırmak.

<sup>103</sup> اواء - نوء: Batmaya yüz tutan yıldız. Muhammed b. el-Mustenîr Kutrub, *el-Ezminetu ve telbiyetu'l-Câhiliyye*, thk. Hâtim Sâlih ed-Dâmin (Beyrut: Muessestu'r-Risale, 1985/1405), 24; Karlı, *Yeni Sözlük*, 2056.

<sup>104</sup> Ebras, *Divânü Abîd b. el-Ebras*, 72-73.



mıştır. Ayrıca tabiat olaylarından yağmur, bulut ve şimşek gibi konuları ele alarak onları farklı şekillerde tasvir etmiştir. Siyah bulutlar, kapkaranlık bir geceye benzetildiği gibi beyaz bulutlar da gülümseme<sup>105</sup> esnasında beliren dişlerin beyazlığına benzetilmiştir.

### 8.3. Gazel

Lügat anlamı itibarıyla birçok anlamı ifade etmekle beraber konumuz açısından kadınlarla konuşmak,<sup>106</sup> kadınlarla âşıkâne konuşmak<sup>107</sup> veya yarenlik etmek anlamlarına gelmektedir. Edebi terim olarak aşk, sevgili, güzellik, şarap ve bahar gibi konularla ilgili şairlerin duygularını ele aldıkları uzun veya kısa şiirlere gazel<sup>108</sup> denmiştir. Arap edebiyatında gazel, bir nazım şekli değildir. Kasidelerin başında aşk ve sevgilinin tasvir edildiği veya bahsedildiği bölüme verilen bir isimlendirme olup nesîb<sup>109</sup> kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır.<sup>110</sup> Nesîb bölümünde şair, göç eden sevgilisinin harap olmuş eski yerleşim yerlerinin kalıntıları üzerinde durup ağlar. Buna eski diyarlar için gözyaşı dökmek de denebilir. Bununla birlikte şair, eski anı, hatıra, yaşadığı maceraları ifade eder ayrıca göç eden kervan ve diğer tabiat unsurlarını tasvir etmeye çalışır. Sevgilinin fiziksel özelliklerinden ve onun güzel ahlağından bahseder. Ancak sevgilinin fiziki özellik veya güzelliğini daha fazla dile getirir.<sup>111</sup>

Cahiliye Dönemi şiirinin temel konularından biri olan ve birçok şair tarafından kasidenin önemli bir bölümü olarak ele alınan gazel Abîd b. Ebras'ın da işlediği konulardan biridir. Divânının farklı bölümlerinde sevgililerinden, onların fiziksel özelliklerinden ve harap olmuş eski diyarların kalıntılarından bahsetmektedir. Bu bağlamdaki şiirlerinden bazıları şunlardır:

بِالْجَوِّ مِثْلَ سَجْحِ الْيُمْنَةِ الْبَالِي	يَا دَارَ هِنْدٍ عَفَاهَا كُلُّ هَطَّالٍ
وَالرِّيحِ فِيمَا تُعَقِّمُهَا بِأَذْيَالٍ	جَرَتْ عَلَيْهَا رِيَاخُ الصَّيْفِ فَاطْرَدَتْ
وَالدَّمْعُ قَدْ بَلَ مَيِّ جَيْبِ سِرْبَالِي	حَبَسْتُ فِيهَا صَبْحَابِي كَيْ أُسَائِلَهَا
وَكَيْفَ يَطْرُبُ أَوْ يَشْتَاقُ أُمَّتَالِي	شَوْقًا إِلَى الْحَيِّ، أَيَّامَ الْجَمِيعِ هَهَا

*İri taneli ve şiddetli yağmurun yok ettiği Hind'in (sevgilinin) evi, yıpranmış/eskimiş bir Yemen elbisesine benzer.*

*Üzerinden sürekli yaz rüzgârları esti, rüzgâr etekleri (esip ve toprak sürüklemesi) ile orayı yok etti/görünmez hale getirdi.*

*Onun (sevgili) ile ilgili sorular sormak için arkadaşlarımı alıkoydum, gözyaşlarım gömleğimin yakasını ıslattı. [Basît]*

*Bütün herkesin günlerini geçirdiği mahalleye<sup>112</sup> özlem duymak (mı), benim gibi kimseler (yaşlılar) nasıl neşe ve özlem duyabilsinler?<sup>113</sup> [Tavîl]*

<sup>105</sup> Ebras, *Divânu Abîd b. el-Ebras*, 83.

<sup>106</sup> Muhammed b. Abdurrezzâk el-Murtezâ ez-Zebîdî, *Tâcu'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs* (Kuveyt: Vizâretu'l-İrşâd ve'l-Enbâ', 2001/1422), 30/91.

<sup>107</sup> Kubbetaltı Lügati, "Gazel", (Erişim 06.08.2024).

<sup>108</sup> Tahirü'l Mevlevî, *Edebiyat Lüğati* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2022), 58-60.

<sup>109</sup> Kayrevânî, *el-Umde*, 2/774-775; Kudâme b. Ca'fer, *Nakdu'ş-ş-i'r*, thk. Muhammed Abdu'l-Mun'im Hafâcî (Mısır: el-Mektebetu'l-Ezheriyye li't-Turâs, 2016/1437), 116; Mustafa Sâdık er-Râfi'î, *Târîhu âdâbi'l-'Arab* (Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2012), 3/75.

<sup>110</sup> Mustafa Çağrıncı (ed.), *İslâm Öncesi Araplarda Dil ve Edebiyat* (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2019), 218; Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I*, 142; Çetin, *Eski Arap Şiiri*, 75.

<sup>111</sup> Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I*, 143; Dayf, *Târîhu'l-eđebi'l-'Arabî el-'asru'l-câhilî*, 212; *el-Edebu'l-Câhilî*, 111.

<sup>112</sup> Kabilenin yaşadığı yer kastedilmektedir.

<sup>113</sup> Ebras, *Divânu Abîd b. el-Ebras*, 102.

خَلَاءُ تُعْفِيهِ الرِّيحُ سَوَاهِكَا	تُحَاوِلُ رَسْمًا مِنْ سُلَيْبِي ذَكَرِكَا
نَعَامًا تَرَعَاهُ وَأَذْمًا تَرَايِكَا	تَبَدَّلَ بُعْدِي مِنْ سُلَيْبِي وَأَهْلِيهَا
أَرَاكِيَّةٍ تَدْعُو الحَمَامَ الأَوَارِكَا	وَقَفْتُ بِهِ أَبْيِي بُكَاءَ حَمَامَةٍ
عَلَى فَرْعِ سَاقِي أُذْرِبُ الدَّمْعَ سَافِكَا	إِذَا ذَكَرْتُ يَوْمًا مِنَ الدَّهْرِ شَجْوَهَا

*Yassı kum yığınları Süleyma'nın yurdundan geriye kalanları, ıssız ve tenha (hiç kimsenin yaşamadığı) yerlere dönüştürmek için uğraşiyor, rüzgâr ise kasırgalarla orayı yok ediyor.*

*Benden sonra Süleyma ve onun ailesinin yurdu devekuşları ve ceylanların yayıldığı alanlara dönüştü.*

*(Süleyma'nın yurdunda) durdum ve Arâk ağacına konan ve diğer arkadaşlarına seslenen bir güvercinin ağlaması gibi ağladım.*

*Bir ağaç gövdesi dalma konan güvercin, bir gün üzüldüğü şeyi anarsa ondan gözyaşları dökülür.<sup>114</sup> [Tavil]*

Yukarıdaki beyitlerde görüldüğü gibi Abîd b. Ebras, âşık olduğu kimselerin terk ettiği diyarların kalıntıları üzerinde durup onları tasvir etmiştir. Rüzgâr ve yağmur gibi tabiat olaylarının onların kalıntıları neredeyse tamamen yok ettiğini ifade etmektedir. Harap olan diyarları, yıpranmış veya eskimış Yemen elbisesine teşbih etmiştir. Aynı zamanda oraların, vahşi hayvanların barınaklarına dönüştüğünü dile getirmektedir. Bütün bunlardan dolayı yaşadığı üzüntü ve çektiği hasreti de bir ağaç dalı üzerinde kederli bir şekilde duran ve ağlayan bir güvercin tasviri ile ifade etmeye çalışmıştır.

#### 8.4. Hikmet

Hikmet, adalet, ilim ve hüküm kelimelerini anlam açısından ihtiva etmekle birlikte bir şeyi yerli yerine koymak, sağlam ve muhkem yapmak, bir işin doğru ve isabetli olması anlamlarına gelmektedir.<sup>115</sup> Bir edebiyat terimi olarak, hayatın herhangi bir alanı ile ilgili olarak öğrenme, tecrübe ve tefekkür neticesinde varılan bir düşünce veya fikri, insanlara yol göstermek, onları doğruya sevk etme, onlara nasihat ve öğütte bulunmak amacıyla, kısa ve özlü ancak onun manasını tam ifade edecek lafızlarla, manzum ve mensûr bir şekilde ifade etmektir.<sup>116</sup>

Edebiyat ve diğer alanlarda hikmetli bazı düşünce, fikir ve tavsiyeler ortaya koymak sadece akıl yürütme ile elde edilebilecek bir süreç değildir. Yaşanılan zaman, asır, çevre ve toplumun da bu süreçte büyük bir etkisi vardır. Bu anlamda Cahiliye Dönemi'nde dile getirilen ve hikmet ifade eden şiirlerin, yaşam tecrübesi, akıl yürütme, ileri görüşlülük, geçmiş ve şimdiki zaman üzerinde düşünme, iki şeyi birbirine kıyas etme, hayatın farklı yönleri hakkında düşünme ve bazı olaylardan dersler çıkarmak gibi kaynaklardan beslendiği ifade edilebilir.<sup>117</sup> Bununla birlikte Arap yarımadasında müntesipleri bulunan Yahudi, Hıristiyan, Sabî ve Mecûsî gibi dinlerin de etkisi olduğu söylenebilir. Ayrıca Hz. İbrahim'in (a.s) tebliğ ettiği dine tabi olan ve kendilerine hanîf denen kimselerin de etkisi vardır. Bu kimselere ait bir edebiyatın olduğu bilinmektedir. Umeyye b. Ebi's-Salt (öl. 8/630]), Zuheyir b. Ebî Sulmâ (öl. 609]) ve Kuss b. Sâ'ide el-İyâdî (öl. 600) söz konusu edebiyatın önemli şairlerinden bazılarıdır.<sup>118</sup>

<sup>114</sup> Ebras, *Divânı Abîd b. el-Ebras*, 86-87.

<sup>115</sup> Kefevî, *el-Kulliyât*, 318; *el-Edebu'l-Câhili*, 207; Doktor Hüseyin Remzî, *Lügat- i Remzî* (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2018), 1/456.

<sup>116</sup> *el-Edebu'l-Câhili*, 208.

<sup>117</sup> Râfi'î, *Târîhu âdâbi'l-'Arab*, 84; *el-Edebu'l-Câhili*, 208; Çetin, *Eski Arap Şiiri*, 76.

<sup>118</sup> Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi-I*, 160-161.

Cahiliye şiirlerinde başta dünya hayatı ve ölüm diyalektiği olmak üzere gençlik, yaşlılık, dünya malı, cömertlik, olgun insan nitelikleri, doğruluk, vefa, savaş, kahramanlık ve bunun gibi birçok konu ele alınıp işlenmiştir.<sup>119</sup> Bu bağlamda Abîd b. Ebras'ın şiirlerine bakıldığı zaman onun da yukarıda ifade edilen konular çerçevesinde beyitler kaleme aldığı görülmektedir. Gençlik, yaşlılık dönemleri ve ölüm konusu ile ilgili hikmetli ifadelerinin/beyitlerinin daha fazla olduğu söylenebilir.<sup>120</sup> Bu anlamdaki bazı şiirleri şöyledir:

وَلِلْمَرْءِ أَيَّامٌ تُعَدُّ وَقَدْ رَعَتْ	حِبَالُ الْمَنَابِإِ لِلْفَتَى كُلِّ مَرْصَدٍ
مَنْبِئْتُهُ تَجْرِي لَوْقَتٍ وَقَصْرُهُ	مُلَاقَاتُهَا يَوْمًا عَلَيَّ غَيْرِ مَوْعِدٍ
فَمَنْ لَمْ يَمُتْ فِي الْيَوْمِ لَا بُدَّ أَنَّهُ	سَيَعْلَقُهُ حَبْلُ الْمَنِيَّةِ فِي غَدٍ

(Her) insanın günleri sayılıdır, ölüm bütün pusularda ağlarımı örerek kişileri beklemektedir.

Ölüm, insanı aniden yakalayır/erir (ayrıca) onunla, randevusuz bir şekilde buluşacak kadar da kısadır/acelecidir.

Bugün ölmeyen kimse, yarın mutlaka ölümün ağlarına yapışacak.<sup>121</sup> [Tavîl]

صَبَّرَ النَّفْسَ عِنْدَ كُلِّ مُلِيمٍ	إِنَّ فِي الصَّبْرِ حِيلَةَ الْمُحْتَالِ
لَا تَضِيْقَنَّ فِي الْأُمُورِ فَقَدْ تَكُ	شَفُ غَمَاؤُهَا بِغَيْرِ اخْتِيَالِ
رُبَّمَا تَجْنَعُ النَّفُوسُ مِنَ الْأَمِّ	رَلَهُ فُرْجَةٌ كَحَلِّ الْعِقَالِ

Musibet ve felaket anında nefse sabrı tavsiye et, muhakkak ki sabırda ince bir çözüm vardır.

Başına gelen olay/hadiselerden endişelenme, belki onların üzerindeki (kara) bulutlar kendiliğinden dağılır.<sup>122</sup>

Belki bir düğümün açılması kadar çözümü kolay olan bir işten dolayı insanlar sabırsızlanır.<sup>123</sup> [Hafif]

لَعَمْرُكَ إِنِّي لِأَعْفُ نَفْسِي	وَأَسْتُرُّ بِالتَّكْرُمِ مِنْ خَصَاصِ
وَأُكْرِمُ وَالِدِي وَأُصُونُ عِزِّي	وَأُكْرَهُ أَنْ أَعَدَّ مِنَ الْجِرَاصِ
إِذَا مَا كُنْتُ لِحَاسًا بِخِيَالًا	سَوْوَلًا لِلْمُطَاعِ وَذَا عِقَاصِ
لِزَادِ الْمَرْءِ أَبْصَ مِنْ عِقَابِ	وَعِنْدَ الْبَابِ أَثْقَلَ مِنْ رِصَاصِ
بَكَى الْبَوَابُ مِنْكَ وَقَالَ: هَلْ لِي	وَهَلْ لِلْبَابِ مِنْ ذَا مِنْ خَلَاصِ

Yemin olsun ki, ben doğru ve dürüst bir kimseyim, cimrilikten de cömert ile kendimi korurum.

Babama saygıda bulunur/itaat eder ve şerefimi korurum, cimrilerden biri olarak sayılmaktan da nefret ederim.

Açgözlü, cimri ve itaat edilen kimselerden çokça dilenen ve kötü ahlaklı bir kimse...

<sup>119</sup> el-Edebu'l-Câhili, 209-220; Demirayak, Arap Edebiyatı Tarihi-I, 166.

<sup>120</sup> Câsim, Abîd b. Ebras, 99-100.

<sup>121</sup> Ebras, Dîvânu Abîd b. el-Ebras, 60-61.

<sup>122</sup> Herhangi bir çözüm aramak için çaba sarf etmeden.

<sup>123</sup> Ebras, Dîvânu Abîd b. el-Ebras, 102.

*Bir kimsenin yiyeceği/azığı için de kartallardan daha atılgan, kapıda da (bir şey isterken) kurşundan daha ağır bir kimse olursan*

*Kapıcı/hizmetçi, senin yüzünden ağlar ve şöyle der: benim ve kapımın, şu kimseden kurtuluşu var mı?*<sup>124</sup> [Vâfir]

وَمَا أَنَا مِنْ عِلْمِ الْأُمُورِ بِمُبْتَدِي	وَإِنِّي لَدُوٌّ رَأَى يُعَاشُ بِفَضْلِهِ
فَإِنَّكَ قَدْ أَسْنَدْتَهَا شَرَّ مُسْنَدِي	إِذَا أَنْتَ حَمَلْتَ الْخَوْفَ أَمَانَةً
وَمَا خَلْتُ غَمَّ الْجَارِ إِلَّا بِمَعْبَدِي	وَجَدْتُ خَوْفَ الْقَوْمِ كَالْعَرِّ يَنْقَى
وَبَعْدَ بَلَاءِ الْمَرْءِ قَادِمٌ أَوْ آخِمْ	وَلَا تُظْهِرُنَّ حُبَّ امْرِئٍ قَبْلَ خُبْرِهِ

*Yaşamı sürdürmenin kendi sayesiyle mümkün olduğu bir fikir/düşünce sahibiyim, olay/hadiselerle ilgili bilgisi olmayan acemi/toy birisi değilim.*

*Hain bir kimseye bir şeyi emanet ettiğin zaman muhakkak ki onu, emanet edilecek en kötü yere bırakmış olursun.*

*Bir kavim/topluluktaki hainlerden, uyuz hastalığı gibi kendilerinden sakınılması gerektiğini düşünür, komşunun keder/üzüntüsünü de kendi evimde meydana gelmiş gibi farz ederim.*

*Bir kimseyi sınamadan önce ona olan muhabbetini izhar etme, ancak onu sınadıktan sonra istersen onu yer istersen de onu methet.*<sup>125</sup> [Tavîl]

Yukarıdaki beyitlerde görüldüğü gibi Abîd b. Ebras, yaşanan hayatın sayılı günlerden ibaret olduğunu, ölümün hakikat ve ecelin de ne zaman geleceğinin belli olmadığını ifade etmektedir. Bela ve musibetler anında sabrın önemli olduğuna vurgu yaparak çözümün de sabırda gizli olduğuna işaret etmektedir. Doğruluk, dürüstlük, cömertlik ve vefa gibi hasletlerin kıymetli değerler olduğunu belirterek, cimrilik ve açgözlülük gibi davranışlardan vazgeçilmesi gerektiğini dile getirmektedir. Ayrıca olay ve hadiseler hakkında fikir sahibi ve tecrübeli olmanın, güvenilir bir kimse olmanın ve bir toplumda acıların paylaşılması gerektiğinin önemini belirtmektedir.

## Sonuç

Abîd b. Ebras, Cahiliye Dönemi'nde yaşamış önemli şairlerden biridir. Benî Esed kabilesine mensup olup ne zaman doğduğu konusunda net bir tarih bulunmamaktadır. Ancak kendisinin İmruu'l-Kays'ın çağdaşı olduğu, kaynaklar tarafından ifade edilmektedir. Necid bölgesinde yetişmiş ve hayatını orada idame ettirmiştir. Hayatı boyunca yoksul bir hayat yaşadığı ifade edilmektedir. Fakat bu durumun, bütün hayatı için geçerli olduğunu söylemek mümkün değildir. Uzun bir hayat, yüz yıldan daha fazla bir yaşam sürmüştür. Klasik kaynakların birçoğu onun iki yüz yirmi yıl yaşadığını aktarmaktadır. Ancak böyle bir rakamın mümkün olamayacağını ifade eden kaynaklar da vardır. Dolayısıyla bu husus da Abîd b. Ebras'ın kaç yıl yaşamış olabileceği ile ilgili farklı yorumların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ölümünün nasıl gerçekleştiği konusunda farklı rivayetler olsa da Hîre Kralı Münzir b. Mâissemâ tarafından öldürüldüğü bilinmektedir. Arap dili ve edebiyatı kaynakları ve eleştirmenlerinin birçoğu, onun üstün yetenekli ve kabiliyetli bir şair olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle onun için فُحُول "fuhûl" terimi kullanılmıştır. İbn Kuteybe ed-Dîneverî, onun muallakasını bir diğer ifadeyle "Kasîdetu'l-

<sup>124</sup> Ebras, *Divânü Abîd b. el-Ebras*, 74.

<sup>125</sup> Ebras, *Divânü Abîd b. el-Ebras*, 59-60.

*bâiyye*’sini yed-i askı’dan biri olarak ele almaktadır. Ancak şiirleri, çağdaşı olan diğer şairlerin şiirleri kadar edebiyat çevreleri tarafından ilgi görmemiştir. Şiirlerinin dağınık ve kayıp olması ayrıca vezinlerinde yaşanan problemler, belki de edebiyat çevrelerinin dikkatlerini çekmemesine sebep olmuştur. Fakat bu durumun onun şiirleriyle Cahiliye toplumu için taşıdığı değeri etkilemediği söylenebilir.

Ele aldığı şiirler, konu ve yöntem açısından Cahiliye Dönemi’nin şiir özelliklerini yansıtmaktadır. Dolayısıyla geleneğe bağlı bir şiir çizgisi, takip ettiği söylenebilir. Bu anlamda Abîd b. Ebras, medih, hiciv, mersiye, gazel, vasf ve fahr gibi temel konularda şiirler dile getirmiştir. Vasf veya tasvir konusunda, edebi açıdan daha güzel şiirler ele almıştır. Gazel konusunda ise duygu yoğunluğu ve teşbih kullanımlarının ön planda olduğu şiirler yazmıştır. Şiirlerinde bir konu bütünlüğü bulunmamaktadır. Konular arasında geçişkenlik söz konusudur. Aynı zamanda kullandığı üslup da tekdüze olmayıp konuya göre farklılık arz etmektedir. Kimi zaman güçlü bir üslup kullanırken kimi zaman da bunu yakalayamamıştır. Bununla birlikte şiirlerinde birçok aruz vezni kullanmıştır. Ölüm, sabır, musibet, doğruluk, vefa, cömertlik ve cimrilik konuları ile ilgili de nasihat ve tavsiye niteliğinde beyitler dile getirmiştir.

### Kaynakça

- Âmidî, Hasan b. Bişr el. *el-Mu’telif ve’l-muhtelif*. thk. Abdussettâr Ahmed Ferrâc. Kahire: Dâru’l-İhyâi’l-Kutubi’l-‘Arabiyye, 1961/1381.
- Atîk, Abdulaziz. *‘İlmu’l-‘arûz ve’l-kâfiye*. Beyrut: Dâru’n-Nahdati’l-‘Arabiyye, 2017.
- Bağdâdî, Abdulkadir el-. *Hizânetu’l-edeb*. thk. Abdusselam Muhammed Harun. Kahire: Mektebetu’l-Hancî, 4. Basım, 1997/1418.
- Ca’fer, Kudâme b. *Nakdu’s-şi’r*. thk. Muhammed Abdu’l-Mun’im Hafâcî. Mısır: el-Mektebetu’l-Ezheriyye li’t-Turâs, 2016/1437.
- Câsim, Ahmed Musa el-. *Abîd b. Ebras (Dirâseten Fenniyyeten)*. Beyrut: Dâru’l-Kunûzu’l-Edebiyye, 1997.
- Cumahî, İbn Sellâm el-. *Tabakâtu fuhûli’s-şu’arâ’*. thk. Mahmûd Muhammed Şâkir. Cidde: Dâru’l-Medenî, 1974.
- Çetin, Nihad M. *Eski Arap Şiiri*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2011.
- Dayf, Şevkî. *Târîhu’l-edebi’l-‘Arabî el-‘asru’l-câhilî*. Kahire: Dâru’l-Ma’ârif, 11. Basım, 1960.
- Demirayak, Kenan. *Arap Edebiyatı Tarihi-I*. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2. Basım, 2012.
- Durre, Muhammed Ali Taha ed-. *Fethu’kebir el-mute’âl ‘irabu’l-mu’allakâti’l-‘aşri’t-tivâl*. Cidde: Mektebetu’s-Sevâdî, 2. Basım, 1989/1409.
- Ebras, Abîd b. el-. *Dîvânü Abîd b. el-Ebras*. Beyrut: Dâru’l-Kitâbi’l-‘Arabî, 1994/1414.
- Fehmi, Abdurrahman. *İslam Medeniyeti Tarihi*. İzmir: Yeni Akademi Yayınları, 2005.
- Fehmi, Bağdatlı Müderriszâde Mehmed. *Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye*. Ankara: Fecr Yayınları, 2021.
- Ferrûh, Ömer. *Târîhu’l-Edebi’l-‘Arabî*. Beyrut: Dâru’l-‘İlm li’l-Melâyîn, 1981.
- Furat, Ahmet Suphi. *Arap Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1996.
- Galâyînî, Mustafa el-. *Ricâlu mu’allakâti’l-‘aşr*. Beyrut: el-Mektebetu’l-‘Asriyye, 1998/1418.
- Goldziher, Ignace. *Klasik Arap Literatürü*. çev. Rahmi Er, Azmi Yüksel. Ankara: Vadi Yayınları, 2. Basım, 2012.
- Hitti, Philip K. *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*. çev. Salih Tuğ. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2011.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim. *eş-Şi’r ve’s-şu’arâ’*. Beyrut: Dâru’s-Sekâfe, ts.
- İsfehânî, Râgıb el-. *Müfredat*. çev. Mustafa Yıldız. İstanbul: Çıra Yayınları, 6. Basım, 2020.

- Kapar, Mehmet Ali. "Lahmîler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/ 54-55. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Karlı, İlyas. *Yeni Sözlük*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2013.
- Kayrevânî, İbn Reşîk el-. *el-Umde*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. Kahire: Dâru'l-Cîl, 5. Basım, 1981.
- Kefevî, Ebu'l-Bekâ el-. *el-Kulliyât*. thk. Adnan Derviş - Muhammed el-Mısırî. Beyrut: Muessetu'r-Risâle, 2. Basım, 2018.
- Kureşî, Ebû Zeyd Muhammed el-Hattâb el-. *Cemheretu eş'âri'l-'Arab*. thk. Ali Muhammed el-Bicâvî. Kahire: Dâru Nahdati Mısır, 1981.
- Kutrub, Muhammed b. el-Mustenîr. *el-Ezminetu ve telbiyetu'l-Câhiliyye*. thk. Hâtim Sâlih ed-Dâmin. Beyrut: Muessetu'r-Risale, 2. Basım, 1985/1405.
- Mevlevî, Tahirü'l. *Edebiyat Lügatı*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2022.
- Mustafa Çağrı (ed.). *İslâm Öncesi Araplarda Dil ve Edebiyat*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2019.
- Râfi'î, Mustafa Sâdık er-. *Târîhu âdâbi'l-'Arab*. Beyrut: Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2012.
- Remzî, Doktor Hüseyin. *Lügat- i Remzî*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2018.
- Sicistânî, Ebû Hâtim es-. *el-Mu'ammerûn ve'l-vesâyâ*. thk. Abdulmun'im Âmir. Kahire: Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-'Arabiyye, 1961.
- Tebri'î, Hatîb. *Şerhu kasâidi'l-'aşr*. thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd. Mısır: Mektebetu Muhammed Ali Sabîh ve Evlâduhu, ts.
- Yaşar Aydemir. "Methiye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/406-408. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Zebîdî, Muhammed b. Abdurrezzâk el-Murtezâ ez-. *Tâcu'l-'arûs min cevâhiri'l-kâmûs*. Kuveyt: Vizâretu'l-İrşâd ve'l-Enbâ', 2001.
- el-Edebu'l-Câhilî*. Dımaşk: Mektebetu'l-Îmân, 1994.